

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2010

Jarmila KRAJÍCOVÁ

**Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní**

**Náboženství a ekonomika
Vliv Islámu na ekonomiku**

Jarmila Krajíková

Bakalářská práce

2010

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav ekonomie
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jarmila KRAJÍCOVÁ**

Studijní program: **B6202 Hospodářská politika a správa**

Studijní obor: **Veřejná ekonomika a správa**

Název tématu: **Náboženství a ekonomika: vliv islámu na ekonomiku**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se bude zabývat problematikou islámského náboženství a jeho vlivu na chod ekonomiky státu. Obsahem práce bude analýza:

Islámu z pohledu institucionální ekonomie - teoretické vymezení pojmu a termínů souvisejících

Islámu a jeho místa v současném globalizovaném světě

Vlivu islámu na ekonomiku (analýza na příkladu konkrétních států)

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: cca 30 stran

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

WEBER, M.: Sociologie náboženství, Praha: Vyšehrad, 1998, ISBN 80-7021-240-3

DENNY, F. M.: Islám a muslimská obec, Praha: PROSTOR, 1993, ISBN 80-85190-96-6

SPENCER, R.: Islám bez závoje, Praha: TRITON, 2006, ISBN 80-7254-761-5

OHMYRUS: Jak islam zklamal muslimy [online]. citováno 2006-10-01. Dostupné z <<http://pravdaoislam.cz/index.php/2006/10/01/jak-islam-zklamal-muslimy/>>

NORTH, D. C. Structure and Change in Economic History. [s.l.]: [s.n.], 1981. 228 s.

NORTH, D. C. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. [s.l.]: [s.n.], 1996. 152 s.

MÜLLER, Z.: Islám : historie a současnost. Praha : NS Svoboda, 1997. ISBN 80-205-0534-2

MUZIKÁŘ, J. a kol. Islám v politice. Praha : Svoboda, 1987.

ARMSTRONGOVÁ, K. Islám. Praha : Slovart, 2008. ISBN 978-80-7391-155-3

KROPÁČEK, L. Islámský fundamentalismus. Praha : VYŠEHRAD, 1996. ISBN 80-7021-168-7

LUNDE, P. Islám : Víra, kultura, dějiny. Praha : Knížní klub, 2004. ISBN 80-242-1093-2

Vedoucí bakalářské práce:

doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.

Ústav ekonomie

Datum zadání bakalářské práce: 10. září 2009

Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2010

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.

děkanka

L.S.

doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.

vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 10. září 2009

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci použila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 29. dubna 2010

Jarmila Krajčicová

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce, paní doc. Ing. Jolaně Volejníkové, Ph. D., za obětavý a lidský přístup a velmi cenné rady.

Obsah:

1	Úvod.....	6
2	Islám z pohledu institucionální ekonomie.....	9
2.1	Institucionalismus.....	9
2.2	Nová institucionální ekonomie.....	10
2.2.1	Instituce.....	11
2.2.2	Organizace.....	11
2.3	Islám jako náboženství.....	12
2.3.1	Pět hlavních pilířů (povinností) islámu.....	12
2.3.2	Historie.....	13
3	Islám a jeho místo v současném globalizovaném světě.....	16
3.1	Islám dnes.....	16
3.1.1	Multikulturalismus Západu.....	16
3.1.2	Představy o Islámu.....	17
3.2	Ženská práva v Arabském světě.....	18
3.2.1	Práva žen v Sauské Arábii.....	18
3.2.2	Volební právo žen v Kuvajtu.....	18
3.2.3	Boj za snížení trestu za “Rodinné zločiny ze cti” v Jordánsku.....	19
3.3	Postavení žen v Islámu.....	19
4	Vliv islámu na ekonomiku Saúdské Arábie.....	23
4.1	Základní informace.....	23
4.1.1	Oficiální název státu.....	23
4.1.2	Politika.....	23
4.1.3	Obyvatelstvo.....	24
4.2	Historie.....	24
4.2.1	Politika.....	26
4.3	Členství v mezinárodních organizacích.....	33
4.4	Hospodářství.....	33
4.5	Základní makroekonomické ukazatele.....	34
4.6	Místní zvyklosti důležité pro obchodní kontakty.....	34
4.7	Islámské bankovníctví.....	37
4.7.1	Islámské bankovní instituce.....	37
4.7.2	Zásady islámských financí.....	38
4.7.3	Metody bankovních úvěrových operací.....	39
5	Závěr.....	41
6	Seznam použité literatury.....	43
	SEZNAM PŘÍLOH:.....	46

1 Úvod

Náboženství a ekonomika jsou pojmy, které jsou zdánlivě protichůdné a nemají mnoho společného. Při studiu historie náboženství však můžeme najít mnoho faktů, které potvrzují, že opak je pravdou. Produktem náboženství je víra v Boha – nadpřirozenou bytost sídlící v nebi, vševědoucí, řídící osudy členů společnosti a rozhodující o jejich pobytu v posmrtném životě.

Produktem ekonomiky je mamon – přizemní materiální bohatství umožňující nezávislost na ostatních členech společnosti a dovolující naplňovat negativní vlastnost víry - nepracovat.

Vezmeme-li za příklad nejrozšířenější náboženství – římskokatolické, pak poznáme, že tato církev pokládala vždy za prioritní ekonomické podmínky pro její správnou funkci. Především hmotné vlastnictví majetku umožňovalo její vedoucí postavení ve všech společnostech, ve kterých působila. Způsoby jeho získávání však dnes už nenalzáme vždy morálně čisté. Zejména majetek ve formě nemovitostí umožňoval její nezávislost na společnosti a velkou mírou ovlivňoval získávání dalších věřících v její učení. Za více než 2000 let získala majetek převyšující většinu podobných lidských společností.

U islámské víry nemáme tak velké časové možnosti hodnocení s ohledem na délku její existence. Pro srovnání uvádím podrobnější pohled. Ekonomický život i Islámu je také postaven na pevných základech a Božích příkazech. Získávat prostředky k živobytí slušnou prací není jen povinnost, ale také velká čest. Závislost živobytí práce schopné, avšak nepracující osoby na někom jiném se považuje za náboženský hřích, společenské stigma a ostudné pokoreň.

Bůh muslimovi nařizuje, aby byl soběstačný a aby se vyhnul závislosti na někom jiném. Islám respektuje všechny druhy práce, kterou si lidé vydělávají na živobytí, jestliže tato práce neobsahuje necudnost nebo zlo. Muslim si může s čistým svědomím a náležitým respektem vůči společnosti vyhrnout rukávy a pustit se do jakékoliv práce, aby uživil sebe a na něm závislé osoby. Prorok Mohamed podle Tradicí prohlásil, že pro člověka je mnohem lepší vzít

kus provazu, pořezat dřevo, naskládat je a prodat, aby mohl žít a poskytnout peníze na dobročinné účely, než žebrať na druhých a čekat, jestli mu něco dají nebo ne.

Islámský ekonomický systém nebyl vytvořen jen na základě aritmetických výpočtů a výrobních kapacit. Spíše se vytváří na základě bohatého systému mravních zásad. Člověk, který pracuje pro jiného člověka nebo firmu či nějakou instituci podle Božího příkazu, svou práci vykonává účinně a poctivě. Tyto pokyny vedou člověka ke spravedlnosti a přímosti ve všech jednáních. Budoucnost podvodníků je bezútěšná a jejich osud je hrozný.

Kromě toho je mnoho Tradicí proroka Mohameda, které z řad pravých muslimů vyobcovávají podvodníky, vykořisťovatele, monopolisty a nečestné obchodníky. Jakékoliv obchodní jednání, které zahrnuje nespravedlnost nebo podvod nebo vykořisťování, je přísně zakázáno a podle zákona je zrušitelné i po uzavření obchodu. Hlavním cílem islámského zákonodárství v ekonomice a obchodu je zajistit práva jednotlivce a udržet solidaritu společnosti, zavést vysokou mravnost do světa obchodu a prosadit Boží zákon v této sféře podnikání. Je logické a odpovídá to islámu, když se náboženství zabývá takovýmito záležitostmi, protože nejde jen o duchovní formulaci, ale o úplný systém života ve všech jeho oblastech.

Vlastníkům se neustále připomíná, že jsou jen pouhými zástupci Boha spravujícími své majetky. Skutečným a jediným vlastníkem věcí je samotný Bůh, který každého vlastníka jednoduše jmenuje Svým nástupce, pouhým správcem. Vlastník je vždy připraven utracet podle Božího způsobu a přispívat na hodnotné věci. Je pak vnímavý k potřebám společnosti a dostává tak důležitou roli, posvátný úkol, který má plnit. Korán považuje vlastnictví bohatství za zkoušku, ne za důkaz vynikajících vlastností nebo oprávněnosti výsad šlechty nebo za prostředek vykořisťování.

Islámský ekonomický systém zaručuje plné uznání „nezávislé“ existence jednotlivce a jeho přirozené usilování o práci a majetek. Nepovažuje ho však za absolutně nezávislého na Bohu nebo na vesmíru.

Cílem této práce je zjistit, jestli se Islám jako náboženství nějak odráží na chod státu a jaký má vliv na celou ekonomiku. V první části práce na Islám nahlížíme obecně, jako na náboženství, které ovlivňuje věřící (i nevěřící), jejich chování, myšlení a mezilid-

ské vztahy. V druhé části se pokusíme rozebrat jeden z nejznámějších států, kde je Islám hlavním náboženstvím, a to Saúdské Arábie.

2 Islám z pohledu institucionální ekonomie

Institucionální ekonomie se zabývá vznikem a vývojem institucí a organizací a jejich vlivem na hospodářství. Na organizaci se dívá jako na dílo člověka, tedy z jejího pohledu to je např. firma, škola, úřad. A za instituce považuje pravidla, kterými se hospodářství země a společnost řídí.

Kvalita a vhodnost institucí určuje kvalitu života – naše přežití, rozkvět nebo úpadek. Způsob života ve společnosti není vrozený, lidé se jej učí od narození a každý z nás přispívá k jeho udržování i k jeho postupné změně. Se změnou okolního světa lidé vždy museli a stále musí hledat nová řešení problémů – nové instituce – lépe vyhovující novému uspořádání života kolem nás.

Zájem o instituce a jejich úlohu v ekonomii nabyl dosud dvou základních podob:

- Amerického institucionalismu
- Nové institucionální ekonomie

2.1 *Institucionalismus*

Svým vznikem institucionalismus reagoval na neschopnost neoklasické ekonomie vysvětlit kvalitativní změny v ekonomickém vývoji. Neoklasická ekonomie vycházela totiž ze statického pojetí rovnováhy a abstrahovala od institucionální formy, v níž vývoj ekonomiky probíhá. Institucionalisté zastávají názor, že instituce hrají zásadní roli při utváření ekonomického chování lidí a při dosahování ekonomické efektivity. Instituce lze definovat obecně jako společenské uspořádání či pravidlo regulující vzájemné vztahy mezi jednotlivci i mezi společenskými skupinami. Tyto normy jsou založeny na společenské psychologii. Za instituce lze také považovat i různé druhy organizací, jako jsou korporace, podnikatelské asociace, odbory, spotřebitelská sdružení, i sám stát.[15]

Východním prvkem jejich analýzy jsou instituce, které zahrnují organizace různého druhu a tradice, zvyky, obyčeje, uznávané normy chování sociálních skupin apod.[16]

Institucionalisté odmítají nadměrnou formalizaci a matematizaci ekonomické teorie, která podle nich brání pochopení společenských jevů v jejich komplexnosti a složitosti. Odmítají zejména abstraktně deduktivní charakter neoklasické ekonomie a její statičnost. Institucionalisté nenahlíží na trh jako na nástroj optimální alokace zdrojů, nýbrž jako na společenskou instituci, jejíž efektivnost je podmíněna celkovým institucionálním uspořádáním ekonomiky.[15]

Za zakladatele amerického institucionalismu je považován Thorstein Veblen a John R. Commons. Zatímco Veblen vymezil instituce na základě sociální psychologie, Commons je považován za zakladatele právního směru institucionalismu.[16]

2.2 Nová institucionální ekonomie

Nová institucionální ekonomie usiluje o modifikaci neoklasické ekonomie a její doplnění o analýzu pravidel chování. Rozvíjí teorii vlastnických práv a transakčních nákladů, v nichž zdůrazňuje náklady na informace. Je založena na metodologickém individualismu.

Roland H. Coase je zakladatelem ekonomie transakčních nákladů. Coasův teorém ukazuje, že v imaginárním světě nulových transakčních nákladů povedou soukromá vyjednávání k pareto-optimálním řešením, a to bez ohledu na původní rozdělení vlastnických práv. V reálném světě jsou však transakčních náklady nenulové.

Douglass C. North zdůrazňuje roli kultury a ideologie pro vývoj institucí. Formuloval hypotézu závislosti chování na minulém vývoji. Douglass C. North považoval instituce za „pravidla hry ve společnosti, lidmi navržená omezení, jež ovlivňují lidské vztahy.“ [15]

2.2.1 Instituce

Instituce jsou množinami formálních a neformálních pravidel. Mají povahu lidmi vytvářených omezení, jež uspořádávají politické, ekonomické a společné interakce. Je to soubor pravidel, jejichž cílem je směřovat lidské jednání určitým směrem a ovlivňovat motivy pro chování jednotlivců a tak snižovat neurčitost.[16]

2.2.1.1 Instituce mohou být

- Formální – mají zákonnou podobu, jedná se o celý právní rámec ekonomiky, který upravuje ekonomické chování lidí. Nejdůležitější je v tomto směru instituce vlastnických práv, právní ochrana vlastnictví, smluvní právo, občanské právo, pracovní a sociální právo atd. Patří mezi ně také politické instituce jako jsou ústava a zákony upravující politická a občanská práva. Jejich vliv na efektivnost subjektů v ekonomice je zprostředkovaný, avšak značný.
- Neformální – ustálené zvyky, tradice, obyčej, tabu, normy chování, morálka, vše co nazýváme „kulturou“ dané společnosti.[16]

2.2.2 Organizace

Organizace jsou skupiny jednotlivců, hierarchické struktury, které vznikají na základě určitých institucí, fungují na jejich základě nebo slouží k jejich vynucování. Formální organizace jsou skupiny jednotlivců, které sledují určitý společný cíl, tj. maximalizují určitou účelovou funkci. Organizace mohou být ekonomické (podniky, banky, investiční fondy, družstva, odbory), politické (politické strany, vláda, Parlament, ministerstva, místní správní orgány), společenské (církve, občanská sdružení) a vzdělávací (školy, univerzity).

Islám je tedy podle Institucionální ekonomie druh neformální instituce. Má své ustálené zvyky, tradice a normy chování, které jsou blíže popsány v Koránu. Pokud nejsou pravidla z Koránu dodržována, je tato nekázeň přísně potrestána, mnohdy i smrtí viníka. Islám má vliv ekonomický i politický, avšak ne pouze ve společnosti (státu), kde převládá, např. vliv na Spojené státy americké a i celý svět v otázce těžby a dodávek ropy, protože převážná část ropných zásob je právě v islámských zemích.

2.3 Islám jako náboženství

Islám patří mezi nejprogresivnější náboženství (nejvíce získaných lidí za rok – viz Příloha 3 a 4)¹. Také bývá označován jako náboženství třetího tisíciletí. Islám je také nejmladším světovým náboženstvím. Vznikl v 7. století v arabských městech Mekka a Medina. Jeho hlavní postavou je prorok Mohamed, který ve jménu boha Alláha vytvořil nové náboženství – ISLÁM, který by spojil všechny dosud roztroušené Araby.[1]

Muslimové věří, že Bůh Mohamedovi zjevil Korán, který společně se sunnou (Mohamedovy činy a slova) považují za základní prameny islámu. Islám v sobě zahrnuje mnoho náboženských praktik. Obecně jsou muslimové povinni dodržovat pět pilířů Islámu, tedy pět povinností, které muslimy spojují ve společenství. Islámské právo (*šaría*) dále vyvinulo tradici různorodých pravidel, která se dotýkají prakticky všech aspektů života muslima i celé společnosti. Zahrnuje například příkazy a pravidla ohledně modliteb, džihádu (viz Příloha 1), ale i bankovníctví či konání potřeby.

Mezi hlavní knihy Islámu patří Korán a Hadíth (viz Příloha 1) popisující život Mohameda. Islám je příbuzný s křesťanstvím a judaismem, do 19. století byl některými badateli považován za herezi (odnož) křesťanství. Ve všech třech náboženstvích existují například společné postavy – Adam, Noe, Abraham, Mojžíš. Islám zná dokonce i příběh Ježíše, s výjimkou ukřižování, protože Islám bere smrt jako prohru.[1]

2.3.1 Pět hlavních pilířů (povinností) islámu

- Víra v Alláha
- Pětkrát denně modlitba
- Půst
- Dobročinnost (včetně včasného placení daní)
- Pouť do Mekky (podle možností)[1]

¹ US Center for World Mission v roce 1997 odhadovala, že podíl lidí, kteří se pokládají za křesťany vzrostl z 33,7 % v roce 1970 na 33,9 % v roce 1996. Její celkový počet přívrženců rostl o 2,3 % ročně. To bylo přibližně stejně jako tempo růstu světové populace. Islám rostl rychleji: o 2,9 % a tím zvýšil svůj podíl na trhu.

Samuel Huntington nesouhlasil: „Procento křesťanů se v roce 1980 ustálilo na 30 %, ale nyní klesá a v roce 2025 se pravděpodobně přiblíží asi 25 % světového obyvatelstva. Oproti tomu se procento muslimů ve světě bude v roce 2025 pohybovat kolem 30 %.

V UK Christian Handbook (křesťanské příručce) odhadovali, že 28,3 % světové populace se cítilo v roce 1990 křesťany. Očekávali, že toto procento v roce 2000 poklesne na 27,7 % a v roce 2010 na 27,1 %.[10]

Islám je mezi laickou veřejností populární díky polygámii. Postavení ženy je sice o stupeň nižší než mužovo, ale ten s ní má nakládat laskavě. Pokud by nebyl schopen laskavě a stejně nakládat se všemi ženami, maximálně však se čtyřmi, má mít jen jednu manželku. Islám bývá také mylně považován za krvavé a nesnášenlivé náboženství.[1]

2.3.2 Historie

Islám jako takový, vznikl na začátku 7. století na Arabském poloostrově. Jeho zakladatelem byl prorok Mohamed, který je v Islámu považován za posledního Božího (Alláhova) proroka. Andělem Gabrielem mu byl nadiktován Korán, posvátná kniha Islámu, čímž bylo završeno zjevení Boha. Islám tedy chápe sebe sama, jako nejdokonalejší a nejvyšší náboženství. Na židovství a křesťanství se tedy dívá jako na náboženství, které pocházejí od pravého Boha (tzv. nebeská náboženství), ale lidé je zdeformovali. V Islámu je patrný vliv křesťanství a židovství. Vznik Islámu je patrně spjat s konfrontací s nějakou židokřesťanskou skupinou, která žila na Arabském poloostrově. Svědčí o tom i Korán, který je plný biblických narážek a osob, o kterých vypráví Bible.[3]

Po svém vzniku docházelo k první vlně šíření. Tato expanze probíhala násilně a byla při ní „obrácena“ severní Afrika, kde bylo křesťanské osídlení. Nutno poznamenat, že Islám se nešířil pouze násilně. Svou úlohu sehrál zejména obchod a také kulturní bohatství, kterým muslimové disponovali a přinášeli jej do zemí celého světa.[3]

V 9.století docházelo k největšímu rozkvětu Islámu za vlády dynastie Abásovců. Tolerování křesťanských obyvatel v islamizovaných zemích bylo podmíněno vyššími daněmi. Křížové výpravy byly orientovány na ochranu poutníků a znovuzískání křesťanských svatých míst v Palestině.[3]

Po vzniku Osmanské říše Islám expanduje do Evropy. Byl obsazen Balkánský poloostrov a hranice Osmanů se zastavili až na jižním Slovensku v Nových Zámčích.[3]

V koloniální éře 19. století se mnohé muslimské země ocitly pod svrchovaností velmocí, zejména Velké Británie, Francie, ale i Ruska, které okupovalo zakavkazské státy. Teprve v této době, se objevovalo v arabštině slovo křižák, jako označení pro evropské okupanty. V

době křížových válek, byli křesťanští vojáci od muslimů nazýváni prostě Franci a nebo nevěřící. [3]

Koloniální nadvláda zanikla až po II. Světové válce. Ruská svrchovanost nad Kavkazem až po rozpadu SSSR v roce 1991. [3]

Zlomovým obdobím byl přelom 60. a 70. let 20. století. Na začátku let 60. se dala atmosféra v islámských zemích konstatovat, jako „sekulární pohoda“ podobná západní (evropské, americké) společnosti. Existovala tu konvergence mezi západní a islámskou civilizací. [3]

V této době však obě strany reflektovaly odlišné zkušenosti. Na západě se v roce 1968 začínalo chápat, že marxismus a komunismus není ta pravá cesta. Nadchází nová éra mikro-techniky. Američané přistáli na měsíci r. 1969. Filosofický duch se vyznačoval vzplanutím postmoderny. To měnilo společnost, zvláště etické cítění a postavení rodiny. [3]

Zkušenost východu byla odlišná a mnohem negativnější. První velká rána byla šesti-denní válka Izraele se Sýrií a Egyptem. Muslimská společnost těžce nesla újmu od židovského státu. V roce 1971 se odtrhl východní Pákistán za vojenské pomoci Indie. V Islámském světě byla panika. Hledal se viník. Ve vzduchu visela otázka: „Co jsme (my muslimové) učinili tak zlého, že nás Bůh tolik trestá?“. [3]

Radikální směry Islámu, které byly vždy, ale do té doby v naprosté menšině, začaly ohlašovat Boží trest za přijímání norem a ideologií západní civilizace do muslimského prostředí. „Import západních myšlenek se vždy obrátí proti nám,“ prohlašovali islámští radikálové. To jediné, co mohlo muslimy zachránit, byl návrat ke Koránu a to doslovný. Zatímco západní společnost ve svém celku postmodernu přijala, pro Islám byla nepřijatelná. Začali se tedy uzavírat a vracet k pravidlům Koránu. [3]

V 70. letech byl tento proces už v plném proudu. V roce 1979 slavil triumf Islámské revoluce v Íránu Ajatolláha Chomejního. A téhož roku vpadli Sověti do Íránu. Byl to čas vzniku organizace Al' kaidá. Proti sovětské okupaci se rozpoutal boj ve jménu Islámu. Cílem Al'kaidy bylo osvobodit Afgánistán. Do země proudily tisíce mladých mužů z arabských zemí, aby bojovaly jako mudžáhidové (viz Příloha 1). Financemi je dotovala Saudská Arábie a

zbraněmi USA. Po odchodu sovětských vojsk z Afgánistánu docházelo k bojům mezi muslimy, až se k moci probojovali přívrženci radikálního hnutí Taliban. [3]

3 Islám a jeho místo v současném globalizovaném světě

3.1 Islám dnes

Celkově dnes na světě žije asi 6,2 miliard lidí. Více než 1,2 miliardy, pětina lidstva, jsou muslimové. Představují většinu obyvatel ve 44 zemích, jež tvoří souvislý pás od atlantského pobřeží subsaharské Afriky podél Středozemního moře na Blízký a Střední východ, do Íránu a Afghánistánu k hranicím Pákistánu s Indií a dále na sever do Kazachstánu, nejsevernější muslimské země.

Za Indií je Bangladéš se 127 miliony muslimy. Na jihu, na předělu mezi Indickým a Tichým oceánem, je Indonésie s asi 200 miliony muslimy. Významná muslimská menšina žije a Filipínách.

Islám je dnes na postupu v subsaharské Africe. Tento proces začal již ve středověku a zrychlil v 19. a 20. století. V subsaharské Africe dnes žije asi pětina světového počtu muslimů. Severní Afrika je muslimským územím již od 8. století a ve východní Africe muslimská přítomnost trvale roste zhruba od téže doby.

Mnoho muslimů žije v Číně. Nikdo neví kolik přesně, avšak odhad autora článku 40 milionů má zřejmě blíže k pravdě než oficiální čínský údaj 17 milionů. I v Christchurchi na Novém Zélandě stojí velká mešita. Na Fidži žije komunita muslimů alžírského původu. V EU žije v prvních letech 21. století na 13 milionů muslimů, v Anglii, Francii a Německu najdeme mešity. Angličtí muslimové indického a pákistánského původu přinesli poválečné Británii významný socio-ekonomický příspěvek. Turečtí dělníci zase podstatně přispěli k poválečné prosperitě Německa. Někteří se tu natrvalo usadili, udržují kontakty s vlastní, zatímco jiní se vrátili do Turecka s financemi na podnikání a stavbu domovů. Muslimští dělníci ve Francii, převážně ze Severní Afriky, si většinou udržují úzké vazby k zemi původu a kdykoli mohou, jezdí tam navštěvovat příbuzné a přátelé.

3.1.1 Multikulturalismus Západu

Téměř na každé větší univerzitě v Evropě působí muslimští odborníci nejrůznějšího původu při výuce i výzkumu ve všech možných oborech. Na každé větší univerzitě v Evropě

a Americe, často na přírodovědných a exaktních oborech, najdeme také studenty a studentky z muslimského světa. V muslimském světě jsou samozřejmě také výborné univerzity a vlády téměř všude pokládají školství za prioritu. Mezi muslimy najdeme spisovatele, vědce, lékaře, inženýry, programátory, akademiky, studenty, herce, hvězdy popu, televizní moderátory, novináře, hasiče, filmaře, taxikáře, módní návrháře, česače ovoce, ocelářské dělníky – a další profese, na jaké si vzpomeneme.

Kdokoliv cestuje do muslimského světa setká se s muži a ženami všech povolání hovořících dokonale jedním nebo i více evropskými jazyky, jimž se naučili v Evropě či Americe, nebo ve vlasti. Ale jen příležitostně můžeme potkat Evropana, který mluví arabsky, svahilsky, hausky, herbersky, urdsky, uzbecky, pastušky, persky tádžicky, turecky, malajsky nebo čečensky.

3.1.2 Představy o Islámu

Navzdory oboustranným příležitostem učit se o druhém platí, že muslimů, kteří dobře poznají evropskou a americkou kulturu, je více než Evropanů a Američanů obeznámených s kulturou islámu. Islámský svět je v evropském a americkém tisku zobrazován téměř neustále jen negativně, ve spojitosti s násilím. Politické události minulých let zatemnily skutečnost, že velká většina muslimů žije pokojně a řídí se výrazně racionální vírou s důrazem na laskavost, bratrství, shovívavost, sociální spravedlnost a mír. Většině muslimů je zase podobně zkreslován předkládaný obraz Západu. Tomu se soustavně připisují choutky vykořisťovat ostatní svět, podpora nepřátel islámu a útlak chudých. Mezi muslimy ze všech částí světa existují pocity odporu a nepřátelství k Západu. Nad jejich extrémními projevy ve formě vnitrostátního nebo mezinárodního terorismu muslimové nařikají stejně jako nemuslimové, ale muslimové chápou motivace takových činů.

Mnoho hněvu souvisí s nedávným děním: s bombardováním Afghánistánu, s násilnými prostředky užívanými Izraelci k rozdrčení palestinské intrády, s americkou podporou Izraele, až do nedávna s přítomností amerických jednotek v Saúdské Arábii, s mnohaletými sankcemi proti Iráku a s Američany vedenou „válkou za osvobození“, která v dubnu 2003 skončila s režimem Saddáma Husajna. To všechno jsou případy, kdy i mnoho nemuslimů sdílí rozhořčení, jež cítí muslimové.[4]

3.2 Ženská práva v Arabském světě

OSN, mezinárodní organizace a místní nevládní organizace, které se zabývají lidskými právy, neustále vyvíjejí tlak na arabské státy, aby zlepšily stav všeobecných lidských práv a hlavně práv žen. Podle údajů OSN a autora článku je poměr zastoupení žen v arabských parlamentech jen 3,4 % (proti 11,4 % ve zbytku světa). Kromě toho je 55 % arabských žen negramotných.

3.2.1 Práva žen v Saudské Arábii

Saudská Arábie poměrně nedávno oznámila svůj záměr poprvé vydat občanské průkazy pro ženy. Doposud byly ženy registrované v občanském průkaze otce nebo manžela. V Saudské Arábii se objevilo 24 žen v parlamentu a trvaly na tom, že se zúčastní diskuse. Byly odmítnuty, ale vzhledem k mezinárodnímu tlaku předseda parlamentu, šejk Muhammad bin Ibrahim bin Jbeir, vysvětlil, že parlament nebyl připraven na přítomnost žen v budově. Dodal, že vyhradil pro ženy “zvláštní sedadla, zvláštní vchod a východ, který zabrání jakémukoliv kontaktu mezi ženami a členy parlamentu.” Oddělené stěnou mohou ženy sledovat zasedání, ale jsou neviditelné pro členy parlamentu. Tyto místa umožňují ženám přítomnost v hale. Navzdory tomu předseda řekl, že to neznamená, že by rada diskutovala o ženských otázkách. Kromě toho šejk poznamenal, že ustanovení žen jako členek parlamentu nepřichází v úvahu, protože se parlament zaobírá veřejnými záležitostmi, které náleží jen mužům.

3.2.2 Volební právo žen v Kuvajtu

Podobný problém vznikl v roce 2003 v Kuvajtu, kde vláda prezentovala návrh zákona, který umožňoval ženám volit a kandidovat do úřadu. Tento zákon odmítla velká většina parlamentu. Alternativní návrh, předložený některými členy parlamentu neprošel o 2 hlasy, poté co předseda parlamentu, jehož sestra je předsedkyní Kuvajtské university, a který je známý svými liberálními názory, hlasoval proti, aby se revanšoval Islámskému hnutí, které při volbě předsedy parlamentu hlasovalo za něj.

Známý islámský učenec Fahmi al Huweidi vyjádřil “šok a zármutek”, že kuvajtský parlament hlasoval proti zákonu. Dodal, že používání islámské autority na zmatení zákona je překroucením pozice Islámu.[5]

3.2.3 Boj za snížení trestu za “Rodinné zločiny ze cti” v Jordánsku

Ženská hnutí a nevládní organizace lidských práv vedly dlouhou veřejnou diskusi při pokusu o zrušení článku 340 Jordánského trestního zákona. Tento článek hovoří: “Ten, kdo najde svojí ženu páchat cizoložnictví a zabije jednoho či oba účastníky, je osvobozený od trestu.” Jiný článek stanovuje: “Ten, kdo najde svojí ženu či příbuznou v cizoložné situaci a zabije či zraní jednoho či oba účastníky, má výhodu snížení trestu.”

Král Abdalláh vyjádřil svoji oficiální podporu novelizaci tohoto zákona a jeho pozice nebyla na veřejnosti moc populární. Průzkum, který udělal The Jordan Times, ukázal, že 62 % Jordánců je proti novelizaci článku 340. Většina respondentů řekla, že by to vedlo k morální korrupci.

Diskuse mezi režimem a islámským hnutím, které bylo proti novelizaci, probíhala několik měsíců. Z tohoto důvodu vydal králův poradce pro islámské záležitosti dokument se stanoviskem, že islám zakazuje brát zákon do vlastních rukou. V případě, že je cizoložství dokázané, jediná osoba pověřená výkonem trestu je specializovaný zaměstnanec, určený vládou po řádném soudním procesu. Ilegální strana Islámského osvobození (Tahrir) odpověděla publikováním tisku, který vyzýval členy parlamentu, aby hlasovali proti novelizaci, vyhlašující: “Islám volá všechny muslimy, aby bránili svoji čest, i kdyby měli zabítet.” [5]

3.3 Postavení žen v Islámu

Postavení ženy v Islámu nepředstavuje žádný problém. Postoj Koránu a prvních muslimů dosvědčuje, že žena je přinejmenším stejně tak životně důležitá jako muž a že není horší než muž, ani že nepatří k nějakému nižšímu živočišnému druhu. Ženu vždy považovali za zcela rovnoprávnou s mužem. Islám dal ženě taková práva a výsady, jaká neměla za žádného jiného náboženského nebo ústavního systém. Práva a povinnosti ženy jsou stejné jako práva a povinnosti muže, to však neznamená, že jsou totožné.

Je prakticky nemožné najít dva stejné muže nebo dvě stejné ženy. Lidé nebyli stvořeni jako stejné bytosti, byli však stvořeni jako bytosti rovnoprávné. Neexistuje důkaz, z něhož lze vyvozovat, že žena je méně důležitá než on jen proto, že její práva jsou jiná než práva muže.

Islám tedy poskytuje ženě stejně široká práva, avšak ne totožná – islám tak prokazuje, že se ženou náležitě zabývá, přijímá ji a uznává ji za nezávislou osobnost. Nikdy v historii Islámu žádný muslim nepochyboval o lidské podstatě ženy o existenci její duše nebo jiných významných duchovních vlastnostech. Korán zcela jasně říká, že pokoušení byli oba, Eva i Adam, že oba zhřešili, že Boží odpuštění bylo zaručeno oběma po pokání a že je Bůh oslovoval vždy společně.

Postavení ženy v Islámu je zcela jedinečné, zcela novátorské, nepodobá se postavením ženy v žádném jiném systému. Práva ženy v moderní době nebyla udělena dobrovolně, z pouhé laskavosti vůči ženě. Moderní žena dosáhla svého nynějšího postavení silou a ne přirozeně nebo vzájemným souhlasem Božího učení. Musela si svou cestu vybojovat a pomohly jí různé okolnosti. Nedostatek mužů ve válečných dobách, ekonomické tlaky a požadavky průmyslového rozvoje donutily ženu opustit svůj odmov, pracovat, učit se, bojovat o život, jevit se rovnoprávnou s mužem, běžet životní závod s mužem bok po boku. Pravda je však taková, že veškerá práva, jimž se moderní žena těší, nedosahují úrovně práv její muslimské kolegyně. Islám zaručuje ženě práva, která odpovídají její přirozenosti, poskytuje její plné bezpečí a chrání ji před nepříjemnými a nejistými životními okolnostmi.

Většina dnešních žen má dnes právo na svobodu volného pohybu, práce a výdělků a předstírají, že jsou s muži rovnoprávné, avšak pracovní činnost žen jde na vrub jejich rodin.

Islámský postoj k ženě

- a) Islám ženu uznává za plného a rovnoprávného partnera muže v rozmnožování lidstva. Muž je otcem, žena je matkou, oba dva jsou naprosto nezbytní k vytvoření nového života.
- b) Žena je rovnoprávná s mužem ve sdílení osobních a společných povinností a v získávání odměny za své skutky. Je považována za nezávislou osobu obdařenou lidskými vlastnostmi a hodnou duchovních potřeb.
- c) Je rovnoprávná s mužem, pokud jde o přístup ke vzdělání a vědění. Když Islám muslimům nařizuje, aby se vzdělávali, nedělá žádný rozdíl mezi ženou a mužem.
- d) Žena má právo na svobodu názoru stejně jako muž. Její rozumné názory se berou v úvahu a nelze je opomíjet jen proto, že jsou to názory ženy.
- e) Historické záznamy dosvědčují, že se ženy za prvních muslimů zúčastňovaly veřejného života, zvláště v období zvýšeného nebezpečí. Ženy doprovázely muslimské armá-

dy, ošetřovaly zranění, připravovaly zásoby, sloužily bojovníkům atd. Nebyly zavřeny za železnými mřížemi, nikdo si o nich nemyslel, že jsou bezcenná stvoření, a nikdo jim neupíral duši.

- f) Islám zaručuje ženám stejná práva uzavírat smlouvy, podnikat, vydělávat a mít oddělená vlastnictví. Ženin život, její majetek, její čest jsou stejně posvátné jako u muže. Jestliže se žena dopustí přestupku, její trest není větší nebo menší než trest udělený v podobném případě muži. Bylo-li jí ukřivděno nebo ublíženo, má právo na náležitou náhradu, která má stejnou výši jako náhrada přisuzovaná v podobných případech muži.
- g) Islám se nespokojuje s pouhým konstatováním těchto faktů. Ukládá řadu opatření, aby je uvedl do života jako nedílné články víry.
- h) Islám přiznává ženě i podíl na dědictví. Před Islámem žena nejenže neměla nárok na dědický podíl, ale ona sama byla považována za majetek, jenž muži dědili. Podíl na majetku zemřelého je její a nikdo jí ho nemůže vzít, nebo ji vydědit. Dokonce i kdyby zesnulý chtěl některou ženu vydědit a sepsal v tomto duchu poslední vůli, pak je podle zákona neplatná. Každý vlastník má právo ve své poslední vůli určit podíly pouze na třetině vlastního majetku, takže se nemůže dotknout práv svých dědiců, mužů i žen. V některých případech muž získává dva podíly a žena jen jeden. Důvody jsou tyto:
 - Muž je osoba naprosto zodpovědná za péči o ženu, svou rodinu a ostatní další potřebné příbuzné. Má povinnost přijímat veškerou finanční zodpovědnost a žít podle toho osoby, jež jsou na něm závislé. Rovněž je jeho povinností finančně přispívat na všechny dobré společenské záležitosti. Muž nese břemeno veškerých finančních výdajů.
 - Žena žádnou finanční odpovědnost nemá. Je-li manželkou, pak ji živí její manžel, je-li matkou, je živitelem syn, je-li dcerou, pečuje o ni otec, je-li sestrou, pak bratr atd. Jestliže nemá žádné příbuzné, starost o ni spočívá na celé společnosti, tedy státu. Může získávat podporu nebo jí seženou práci, aby si mohla opatřit živobytí a všechny peníze, které vydělá, budou její.
 - Když žena dostává méně než muž, nepřichází o nic, co by si snad zasloužila prací. Zděděný majetek není výsledkem jejího výdělků nebo jejích snah.

Na jedné straně tedy máme mužského dědice obtíženého všemi možnými finančními povinnostmi a závazky. Na druhé straně máme dědičku, která žádné finanční povinnosti nemá, a když , tak velmi malé. Kdybychom ženě upřeli podíl na dědictví, bylo by to vůči ní nespravedlivé, protože byla v příbuzenském vztahu k zesnulému. Kdy-

bychom ji však dali stejný díl jako muži, bylo by to nespravedlivé vůči němu. Aby tedy Islám nepáchal nespravedlnost na žádné straně, dostává muž větší část zděděného majetku na pomoc potřebám své rodiny a společenským povinnostem.

- i) V některých případech svědčení se při jistých občanských smlouvách vyžadují dva mužští svědkové nebo jeden muž a dvě ženy. Je to opatření, které zajišťuje práva smluvních stran, protože žena zpravidla nemá takové zkušenosti z praktického života jako muž.
- j) Žena se těší některým výsadám, o něž je muž ochuzen. Je osvobozena od určitých náboženských povinností, například modliteb a půstu v období měsíčku a šestinedělí. Nemusí navštěvovat povinná páteční shromáždění. Je osvobozena od veškerých finančních závazků. Jako matka má před zrakem Božím více uznání a vyšší postavení. Jako nevěsta může od svého nastávajícího požadovat příslušné věno. Má právo na naprosté zabezpečení a výživu ze strany manžela. Nemusí pracovat nebo se s manželem podílet na rodinných výdajích. Po uzavření manželství má právo na vlastnictví všeho, co jí před svatbou patřilo a manžel nemá právo na žádnou část jejího majetku. Jako dcera a sestra má právo na bezpečí a zabezpečení ze strany svého otce nebo bratra.
- k) Jestliže žena navštěvuje pro ni nepovinné shromáždění, stojí ve zvláštních řadách skládajících se pouze z žen, stejně jako nedospělé děti stojí ve zvláštních řadách za dospělými muži. Systém řad při modlitbách byl zaveden, aby se každý mohl soustředit na meditaci. Kdyby muži stáli s ženami ve stejných řadách, mohlo by to rozptylovat a odvádět jejich pozornost. Navíc žádná muslimská žena anebo muž nemá povoleno dotýkat se během modliteb těla osoby opačného pohlaví.
- l) Muslimská žena je vždy spojována se tarou tradicí známou jako “závoj”. Podle Islámu by se žena měla zkrášlovat závojem počestnosti, důstojnosti, čistoty a neporušenosti. Žena je nabádána, aby neukazovala své fyzické půvaby a kouzlo před cizinci. Závoj ochrání její duši od slabosti, její mysl od domýšlivosti a její osobnost od demoralizace.

Postavení ženy v Islámu je neobvykle vysoké a realisticky vhodné pro její povahu. Její práva a povinnosti jsou stejné jako práva muže, ale nejsou totožná. Skutečnost, že je ženského pohlaví, nemá vliv na její postavení člověka nebo nezávislost osobnosti, a není to ani důvod k ospravedlňování předsudků nebo nespravedlnosti vůči ženě.[6]

Takto se o právech a povinnostech muslimské ženy vyjadřuje Korán.

4 Vliv islámu na ekonomiku Saúdské Arábie

4.1 Základní informace

Saúdská Arábie vyplňuje většinu Arabského poloostrova na rozloze velké jako západní Evropa. Více než 95 % území je poušť. Saúdská Arábie má největší světové zásoby ropy a plynu. Na jejím území leží také nejsvětější města Islámu Mekka a Medína, kam každoročně přicházejí 2 miliony muslimů vykonat hadždž (viz Příloha 1). Hlavním městem je Rijád. Saúdská Arábie sousedí s Jordánskem, Irákem, Kuvajtem, Katarem, Sjednocenými arabskými emiráty, Ománem a Jemenem. Délka mořského pobřeží činí 2 640 km. [8]

4.1.1 Oficiální název státu

Saúdskoarabské království (SAK)

Arabsky v českém přepisu: Al Mamlaka Al Arabíja As Saúdía

Anglicky: Kingdom of Saudi Arabia[11]

Státní zřízení – islámská absolutní monarchie

Vlajka a mapa viz Přílohy 7 a 8.

4.1.2 Politika

Saúdská Arábie je absolutistická a teokratická monarchie, kde rozhoduje hierarchicky uspořádaná dynastie a s ní spojené muslimské duchovenstvo, především potomkové zakladatele státní náboženské ideologie Ab dal-Wahhába. Od roku 1982 je králem a současně předsedou vlády Fahd ibn Abdal Azíz. V zemi je zakázána činnost politických stran a odborových organizací.

Od roku 1992 se Saúdská Arábie administrativně dělí na 14 provincií (emirátů). V čele každé provincie stojí guvernér, emír ze saúdské dynastie jmenovaný králem, a poradní shromáždění opět jmenované králem. [8]

4.1.3 Obyvatelstvo

Počet obyvatel celkem		24 807 273 ²
Hustota osídlení		10,82 obyv./km ²
Podíl ekonomicky činného obyvatelstva		31,5 %
Průměrný roční přírůstek		1,85 % ³
Demografické složení	muži	55,4 %
	ženy	44,6 %
Průměrný věk		21,4 let
	muži	22,9 let
	ženy	19,4 let

4.2 Historie

Od 16. či 17. století se Muhammed ibn Saúd a jeho nástupci pokoušeli sjednotit saúdské území do jednotného státu, ale až v září 1932 vydal Ibn Saúd (potomek Muhammeda ibn Saúda) dekret „O sjednocení částí arabského království“ a spojené království dostalo jméno Saúdská Arábie. Sám název vyjadřoval stav, kdy Abdal Aziz považovat stát za soukromý majetek svého rodu a činil si na něj nárok jako vítěz na kořist.

„Modernizace“ státně politické struktury, vyjádření soudního a administrativního aparátu, ustanovení několika ministerstev, položení základů školství, organizace pravidelné armády a využívání moderních technických prostředků nebylo výsledkem vnitřního hospodářského rozvoje v zemi, ale vlivů přicházejících ze sousedních států.

Na začátku 30. let se v důsledku světové hospodářské krize ekonomická situace království silně zhoršila. Krize omezila příliv poutníků a způsobila pokles vývozu obilí a datlí, čímž se příjmy státní pokladny snížily na jednu třetinu.

2 Pramen: ročenka 2008 Saudi Arabian Monetary Agency (SAMA), údaj k roku 2008. Z toho bez občanství, avšak se stálým pobytem 6 691 000 obyvatel. Některé saúdské prameny uvádějí podstatně odlišné údaje, a to počet obyvatel 22,6 mil., z toho 6,1 mil. cizinců se stálým pobytem. Naopak CIA Factbook uvádí v současné době odhad počtu obyvatel k polovině 2009 až 28,7 mil., z toho 5,58 mil. cizinců se stálým pobytem. [11]

3 Zdroj: CIA Factbook, Mezinárodní měnový fond (IMF), mezinárodní finanční statistiky (IFS). Saúdské prameny uvádějí v posledním období hodnotu až 3,3 %, pro rok 2007 odhadují nezávislé prameny 2,06 %. Centrální saúdský statistický úřad uvádí odhadovaný průměrný roční růst mezi lety 2005 a 2015 ve výši 2,1 %.[11]

Aby zachránil královské finance rozvrácené krizí a válkou, přijal Abdal Azíz nabídku společnosti SOCAL a v květnu 1933 byla podepsána smlouva, na jejímž základě získala společnost SOCAL za 50 tisíc liber a roční poplatek 5 tisíc liber koncesi na těžbu ropy na území o rozloze přes 900 tisíc km², přičemž za každou vytěženou tunu ropy platila poplatek 4 šilinky. V roce 1939, kdy byl zahájen vývoz ropy, byla smlouva rozšířena na další území. Smlouva otevřela dveře pronikání amerického kapitálu do Saúdské Arábie. S kapitálem se zvyšoval i politický vliv Spojených států amerických, který v průběhu 2. světové války zcela převládl nad dřívějším vlivem britským. V roce 1943 byla Saúdská Arábie zahrnuta do zákona O půjčce a pronájmu, když předtím roku 1942 Spojené státy americké navázaly se Saúdskou Arábií diplomatické styky. Američanům byla povolena stavba vojenských základen, Abdal Azíz naopak získal dodávky amerických zbraní a dosáhl zvýšení poplatku za vyváženou ropu.

Období let 1945 – 1958 charakterizoval především rozvoj ropného průmyslu a růst státních příjmů z těžby ropy při relativně velmi malých změnách sociálně ekonomické a politické struktury země.

Vzhledem k tomu, že příjmy z ropy byly převážně určeny pro spotřebu královského dvora, zůstávala Saúdská Arábie v průběhu 50. let jednou z nejzaostalejších zemí Blízkého východu. Její národní důchod na jednoho obyvatel činil po roce 1952 přibližně 45 dolarů, zatímco v Evropě to bylo 100 dolarů. Většina obyvatel trpěla chronickou podvýživou, jejich jedinou stravou byl chléb a datle, jejichž spotřeba na osobu byla jen 25 až 42,5 kg ročně. Průměrný věk dosahoval výše pouze 30 let. Přes 95 % obyvatel bylo negramotných, velká část obyvatelstva trpěla oční chorobou – trachomem, syfilidou, všeobecně byly rozšířeny takové nemoci jako tuberkulóza, tyfus, neštovice a malárie.[8]

Tradiční chov dobytka, který tvořil zdroj obživy většiny obyvatelstva, zůstával nejzaostalejší částí ekonomiky a beduíni byli nejchudší a nejvíce zaostalou vrstvou obyvatelstva. Krize chovu velbloudů v důsledku rozvoje automobilové dopravy vedla k tomu, že většina beduínů se přeorientovala na chov ovcí a koz. Část z nich nacházela obživu jako nekvalifikovaní dělníci zejména ve stavebním a ropném průmyslu nebo v mocenském aparátu Saúdovců, jmenovitě v tzv. bílé armádě – Národní gardě, represivní složce vytvořené z příslušníků kmenů tradičně oddaných saúdské dynastii.

4.2.1 Politika

Ve své politice usiloval Saúd o udržení neomezeného panství nad svými poddanými především konzervací existujícího stavu. Aby čelil všem nebezpečím pro svou vládu, ještě důrazněji se opřel o tradiční opory saúdské moci: o tzv. ulámá (viz Příloha 1) a represivní aparát.

Korán a muslimská tradice (sunna) vytvořily rámec pro zákonodárství a státní administrativu. Veškeré soudnictví bylo založeno na islámském právu (šarí'a), oficiální vyjádření nejvyšších náboženských autorit rozhodovalo o přijetí nových zákonů nebo o otázkách státní politiky. Pod kontrolou muslimského duchovenstva bylo veškeré školství. Náboženské autority ve svých prohlášeních odsuzovaly vzdělání jako dílo ďáblovo a obviňovaly všechny ty, kdo usilovali o rozšíření osvěty, z bezbožnosti, rouhání a ateismu. Na nátlak duchovenstva vydal král v dubnu 1955 dekret, ve kterém zakazoval svým poddaným studovat na základních a středních školách v zahraničí, neboť pobyt mládeže v zahraničí údajně vede k oslabení náboženského citění a úpadku mravů. V srpnu téhož roku byl zákaz rozšířen na studenty vysokých škol (mimo technické směry a lékařství). Tyto dekrety nebyly nakonec dodržovány.

Nerozvinutá dělba práce mocenského mechanismu se projevovala i tím, že duchovenstvo plnilo soudní a správně policejní funkce. Dosud neexistoval jednotný státní rozpočet ani společné finance, kterými se vyznačovaly evropské absolutistické monarchie. Nebyl také vytvořen jednotný závazný právní řád. Islámské právo, uplatňované v Saúdské Arábii, má kauzální charakter, není kodifikováno. Soudcové rozhodovali o každém případě jednotlivě, měli značnou volnost při výkonu soudní pravomoci, což umožňovalo zneužívání soudního aparátu.[8]

4.2.1.1 Zahraniční politika

Novým faktorem ovlivňujícím saúdskou zahraniční politiku byl rozmach panarabského hnutí v arabském světě. Sledováním proamerické politiky si Abdal Azíz chtěl zajistit příjmy z ropných poplatků, bez nichž by se jeho vláda nemohla dlouhodobě udržet, stejně tak by se neudržela bez americké politické a hospodářské podpory. To se projevilo markantně při první sporné otázce mezi Spojenými státy americkými a Saúdskou Arábií. Když Trumanova administrativa vyjádřila plnou podporu Izraeli, nevyvolal tento krok žádnou podstatnou změ-

nu poměru Saúdské Arábie ke Spojeným státům americkým. Na výzvu Iráku, aby jako odpověď na americký postoj vyhlásila Saúdská Arábie ropné sankce a hospodářský bojkot Spojených států amerických, Abdal Azíz odpověděl: „Dejte mi 30 milionů dolarů a připojím se k Vám.“

Po nástupu krále Saúda doznala saúdská zahraniční politika určitě modifikace, neboť Saúd, který ve vnitřní politice chtěl získat pověst velkého modernizátora, ve sféře mezinárodní politiky pod vlivem národního hnutí v arabském světě se stavěl do pózy arabského nacionalisty. Situaci měl ulehčenou tím, že v této době byly pokládány za úhlavního nepřítele arabských národů nikoli Spojené státy americké, ale britský imperialismus.[8]

V roce 1955 se Saúdská Arábie zúčastnila bandungské konference, přihlásila se k zásadám neutrality, vyslovila se pro zásady mírového soužití. Protibritské a protihášimovské stanovisko vedlo k dočasnému sblížení Saúdské Arábie s Egyptem a Sýrií. V době suezské krize vyjadřovala Saúdská Arábie plnou podporu Egyptu a v listopadu 1956 přerušila diplomatické styky s Británií a Francií. Vyjadřovala také podporu boji Alžírka za nezávislost.

Přelomem byl rok 1957, kdy se Saúdovi nepodařilo přimět představitele Egypta a Sýrie, aby přijali Eisenhowerovu doktrínu. Před jeho návštěvou ve Spojených státech amerických se v Káhiře konala schůzka nejvyšších představitelů Egypta, Sýrie, Jordánska a Saúdské Arábie. Pod tlakem Egypta a Sýrie bylo přijato prohlášení, které se vyslovovalo pro politiku neutrality a král Saúd byl pověřen tím, aby ve Spojených státech amerických tlumočil odmítnutí Eisenhowerovy doktríny. Během této návštěvy však byla Saúdovi slíbena půjčka 250 milionů dolarů, která měla pomoci překonat tíživou finanční krizi, přislíbena mu byla i rozsáhlá vojenská pomoc. Král proto ochotně vyjádřil souhlas s dalším prodloužením smlouvy o pronájmu americké letecké základny v Zahránu, podpořil Eisenhowerovu doktrínu a zavázal se jí prosazovat v dalších zemích. Doktrína však byla na setkání v Káhiře Egyptem a Sýrií odmítnuta a závěrečné prohlášení zdůrazňovalo potřebu sledovat politiku nestrannosti, a tak chránit skutečné zájmy arabského světa.[8]

4.2.1.2 Krize saúdského režimu

Rozvoj opozičního hnutí, kterému dávala vnější impuls vlna národního hnutí na Blízkém východě v letech 1952 – 1958, nemohl sice vzhledem k celkové sociálně ekonomické zaostalosti země přinést radikální politickou změnu, avšak přispěl k prohloubení krize monarchie, která vyvrcholila v roce 1958. Ničím nekontrolované výdaje královského dvora dovedly zemi na pokraj bankrotu. Situaci zhoršovalo i uzavření Suezského průplavu na přelomu let 1956 – 1957, neboť tudy procházela většina saúdkoarabského zahraničního obchodu, a pokles cen ropy. Kritickou finanční situaci ilustroval fakt, že státní dluh dosáhl výše 1 800 milionů rijálů.

Valutové rezervy byly vyčerpány, rijál na černém trhu dosahoval sotva poloviny své oficiální hodnoty. To způsobovalo velký růst cen dováženého zboží. Pro nedostatek oběživa řada státních zaměstnanců nedostávala několik měsíců plat. Nespokojenost s režimem Saúdovců zachvátila mnohem širší vrstvy obyvatelstva než dříve, mimo jiné i obchodníky postižené omezením dovozu.

Krize saúdského režimu znepokojila i Ameriku, kde se začali obávat o svou pozici v zemi. Krize rozštěpila členitou královskou rodinu na tři tábory. První skupina kolem krále Saúda, který nechtěl na dosavadní politice nic měnit. Druhá skupina liberálních princů kolem prince Talála, kterým se dostalo později označení „svobodní princové“. Ti usilovali o nastolení konstituční monarchie. Třetí, nejvýznamnější skupinu vedl následník trůnu princ Fajsál, patrně nejschopnější a nejzkušenější člen saúdského klanu. Nebyl žádný liberál ani nacionalista, za jakého ho prohlašovala část západního tisku, nicméně si uvědomoval nutnost určitých organizačních změn, především zavedení pořádku ve financích. Aby získal širší podporu v boji o moc, předstíral v této době sympatie k Egyptu a hlásil se k politice neutrality.

Zkompromitovanému Saúдови zaslali jeho bratři ultimátum, ve kterém žádali odvolání některých královských poradců a předání faktické moci Fajsalovi. Král volal na pomoc Američany, ti ho však odmítli. Dne 23. Března 1958 vydal dekret, kterým dosud pouze nominálnímu ministerskému předsedovi Fajsalovi udělil plnou moc v oblasti vnitřní, zahraniční a finanční politiky Saúdské Arábie, Fajsál se stal také vrchním velitelem ozbrojených sil. [8]

Fajsál byl přes řadu slibů ohledně politických a sociálních reforem I neutralistické zahraniční politiky rozhodnut omezit veškeré reformy na sféru administrativních opatření, která by především urovnala rozhárané finance při zachování dosavadního politického systému. V zahraniční politice byl zastáncem jednoznačně prozápadní, zejména proamerické orientace. Vláda přistoupila v létě 1958 s pomocí expert Mezinárodního měnového fondu a Světové banky k programu ozdravení financí. Drastickými opatřeními se podařilo zvýšit zásoby zlata a deviz, splatit státní dluh a vyrovnat platební bilanci. Všechna omezení však negativně postihla nejrůznější sociální skupiny. Zastavení investic vedlo k růstu nezaměstnanosti, krácení subvencí vyvolalo nespokojenost kmenových vůdců, omezení importu zasáhlo obchodní podnikatele.

V prosinci 1960 odmítl Saúd podepsat návrh na nový rozpočet předložený Fajsalem a ten podal demisi. Tu Saúd přijal a postavil se do čela nové vlády, ve které poprvé v dějinách země většinu ministerských křesel (6 z 10) zaujaly osobnosti, které nebyly členy královské rodiny. Nejvýznamnější z nich byl ropný expert A. Taríkí, který se stal ministrem ropného průmyslu a nerostných zdrojů. Působil jako publicista, který seznamoval arabskou veřejnost s problematikou těžby ropy, s cíli a výsledky své politiky a vyslovoval se pro uskutečňování sociálních reforem. Narazil však na odpor ARAMCO (viz Příloha 1) a při návratu Fajsala do vlády byl odstraněn.[8]

4.2.1.3 Politika “modernizace”

Přestože sociálně ekonomické přeměny nebyly zdaleka tak očividné jako rozmach vojenské síly, byly v Saúdské Arábii v letech 1964 – 1973 vytvořeny základní prvky moderní ekonomické infrastruktury. Rychlý a stabilní hospodářský růst opřený o příjmy z ropy měl uvolnit vnitropolitické napětí a zlepšit životní úroveň širokých vrstev společnosti a zabránit zostření sociálních rozporů. Podniky zahraničního kapitálu byly na pět let osvobozeny od jakýchkoli daní, pokud v nich účast domácího kapitálu přesahovala 25 %. Ropný boom a hospodářská opatření vedla k rozmachu průmyslového podnikání. Politické napětí v zemi Fajsál uvolnil různými sociálními opatřeními, která zahrnovala nový pracovní zákoník a zákon o sociálním zabezpečení z roku 1969. Veškerý politický a hospodářský život v zemi se nadále řídil královskými dekrety a nařízeními. Nebyly splněny sliby ohledně ústavy a parlamentu, ani nebyl povolen vznik politických stran nebo odborových organizací.[8]

4.2.1.4 Neúspěšný pokus o státní převrat roku 1969

Vývoj mezinárodní situace oslabil saúdské opoziční hnutí, nicméně v roce 1969 došlo k nejzávažnějšímu pokusu svrhnout královský režim. Podíleli se na něm dvě opoziční skupiny. První spiknutí bylo organizováno důstojníky letectva. Cílem připravovaného vojenského převratu bylo vyhlášení Republiky Arabského poloostrova. Druhou opoziční skupinu tvořili představitelé hidžázských podnikatelů v čele s Ahmedem Tawilem, který pocházel z rodu tradičně nepřátelského Saúdcům. Členové skupiny požadovali pouze liberální reformy.

Králi FAjsalovi se v průběhu 70. let politikou zlepšování životních podmínek obyvatel opřenou o rostoucí příjmy z ropy a brutálními represemi podařilo konsolidovat postavení královského režimu.[8]

4.2.1.5 Ropná politika

Již v říjnu 1973 bylo sdružení států OPEC schopno prosadit jednostranným rozhodnutím zvýšení cen ropy a zvýšení státního podílu na zisku z vytěžené ropy. Poprvé v historii vzaly tak producentské země plně do svých rukou stanovení cen ropy a velikosti příjmů z jejího prodeje. Saúdská Arábie byl rozhodujícím producentem a exportérem ropy a začala na základě své finanční moci vystupovat jako velmi aktivní činitel mezinárodní politiky.

Cíle saúdské ropné politiky odrážely především ambice saúdského režimu, který usiloval o velmocenské postavení v arabském světě i na mezinárodní scéně. Vzhledem k tomu, že řada odvětví saúdskoarabské ekonomiky se rozvíjela pouze díky mohutným státním subvencím a velké prostředky pohlcovaly různé grandiózní projekty, přebytek platební bilance v hodnotě 43 miliard dolarů v roce 1981 se při snížených příjmech změnil v roce 1983-84 na deficit přes 10 miliard dolarů.

V hospodářské sféře probíhala především tzv. recyklizace petrodolarů, saúdské příjmy z ropy se vracely do spotřebitelských zemí ve formě plateb za dodávky moderní technologie, zbraní i spotřebního zboží, za výstavbu moderní hospodářské infrastruktury i za poskytování služeb. V letech 1975-80 byl uskutečňován druhý pětiletý plán, který vycházel z perspektivního programu rozvoje saúdskoarabské ekonomiky do roku 2000. Programovým cílem bylo

zachovat morální a náboženské hodnoty Islámu, zajistit obranu a vnitřní bezpečnost země, udržet vysoké tempo růstu rozvojem hospodářských zdrojů maximálním využíváním příjmů z ropy a učinit ekonomiku méně závislou na exportu surové ropy. Dalším cílem byl rozvoj lidských zdrojů cestou vzdělání, odborné přípravy a zvýšení úrovně zdravotnictví, zvýšení blahobytu všech vrstev společnosti a posílení sociální stability.

Vzhledem k tomu, že příjmy z ropy byly soustředěny do rukou státu, celá kapitalistická přestavba saúdskoarabské ekonomiky probíhala nutně za rozhodující účasti státu v hospodářském rozvoji. V roce 1975 činil podíl státních výdajů na tvorbě hrubého domácího produktu 73 %. Ve třetím pětiletém plánu chtěl saúdský režim zajistit postupnou převahu soukromého kapitálu v ekonomice. Výsledkem byl pokles státního podílu na HDP roku 1983 na 48 %. Velký příliv peněz vedl při limitech hospodářského rozvoje daných zaostalou infrastrukturou k vysoké inflaci, která po roce 1975 dosahovala 65-75 %. Po uplynutí desetiletého období realizace druhého a třetího pětiletého plánu se mnohonásobně zvýšila průmyslová a zemědělská výroba.

Čtvrtý rozvojový pětiletý plán (1985-90) počítal s útlumem investic do infrastruktury a větším rozvojem ekonomických a lidských zdrojů. Vzhledem k vysokému přírůstku obyvatelstva bylo nutno udržet dosavadní úroveň školství a jiných státem zajišťovaných služeb.[8]

4.2.1.6 Zbrojení a zahraniční politika

V letech 1974-83 vydala Saúdská Arábie na zbrojení celkem 150 miliard dolarů. Z důvodů nízké kvalifikace vojenského personálu bylo zapotřebí amerických poradců, expertů a instruktorů. Hluboké prostupování saúdských ozbrojených sil zahraničním, zejména americkým personálem upevňovalo stabilitu monarchistického režimu. Vojsko bylo tím neutralizováno a nepředstavovalo proto potenciálně nezávislý politický faktor, který by se mohl obrátit proti monarchii.

Získané peněžní prostředky, které učinily ze Saúdské Arábie skutečnou finanční velmoc, umožnily ji také hrát mnohem významnější roli v mezinárodních vztazích.

V průběhu 70. let se nespokojenost s královským režimem projevila nejvýrazněji rozvojem radikálních nábožensko-politických hnutí.

Válka Západu pod vedením Spojených států amerických proti Iráku se stala na začátku 90. let katalyzátorem aktivizace islámských hnutí, v nichž nacházely odezvu výpady náboženských kazatelů, kteří odsuzovali Západ a spojenectví saúdského klanu se Spojenými státy, korupci a konzumní společnost. Značná část veřejného mínění v Saúdské Arábii podobně jako v jiných muslimských zemích byla přesvědčena, že Saddám Husajn je tyran, nicméně jeho vpád do Kuvajtu je vnitřní arabskou záležitostí a jako takový má být i řešen. Ve válce mělo jít o to, zda největší světové zásoby ropy budou vlastnit konzervativní monarchie pod západní kontrolou nebo nezávislé režimy, které by mohly případně použít ropu jako svou zbraň proti Západu.

V březnu 1992 saúdský režim reagoval na pokračující kritiku určitými reformami, zejména ústavním zákonem, zákonem o poradním shromáždění a zákonem o správním rozdělení země. Ústavní zákon prohlašuje zemi za nezávislý arabský islámský stát, monarchii dědičnou v rodu Saúdců. Ústavní reformy byly doprovázeny utužením státní kontroly nad společností a represí proti všem podezřelým disidentům, zostřeným dohledem nad každou politickou diskusí, kázáním v mešitě, zákazem šíření opoziční literatury a hromadným zatýkáním podezřelých osob v letech 1992-94.[8]

4.2.1.7 Politika utajování a strachu

V Saúdské Arábii jsou zakázány politické strany i odborové organizace a jakákoli nezávislá sdružení vůbec. Neexistuje možnost nezávislého projevu či svoboda shromažďování a tisk, rozhlas, televize i elektronická média – internet, ale i telefon. Utajování je v Saúdské Arábii systémem vlády, která není nikomu odpovědná, zakazuje jakoukoli kritiku svého počínání a systémem práva, který funguje za zavřenými dveřmi. Napomáhají mu i mezinárodní společnosti, státy, které z ekonomických či vojensko-strategických důvodů mlčí k porušování lidských práv v bohaté a strategicky důležité zemi, které monitorují a dokumentují takové organizace jako Amnesty International. Strach je udržován neustálou hrozbou svévolného zadržení, kdy zadržený může být bez soudu libovolně dlouho vězněn bez přístupu ke své ro-

dině, právníkovi, lékařské pomoci a může být vystaven libovolnému mučení a nakonec v krátkém procesu, který je výsměchem spravedlnosti, odsouzen.[8]

4.3 Členství v mezinárodních organizacích

Od roku 1945 je Saúdská Arábie zakládajícím členem Organizace spojených národů (OSN) a Ligy arabských států. Roku 1960 se stala zakládajícím členem organizace států vyvážejících ropu – OPEC, v roce 1971 Organizace islámské konference. V roce 1981 založila Radu pro spolupráci v Zálivu (dále Katar, Kuvajt, Omán, Sjednocené arabské emiráty). Je také členem Mezinárodního měnového fondu a řady dalších mezinárodních finančních fondů. [8]

4.4 Hospodářství

Saúdská Arábie má největší známé zásoby ropy (asi ¼ světových zásob), ropný průmysl vytváří přes třetinu hrubého domácího produktu (HDP), tři čtvrtiny státních příjmů, 90 % vývozu. Ropný průmysl ovládá státní společnost ARAMCO. Při současné úrovni těžby by zásoby ropy měly vydržet nejméně osmdesát let. V úsilí o diverzifikaci ekonomiky Saúdské Arábie dosáhla za cenu obrovských dotací soběstačnosti v produkci obilí, výrobní náklady jsou ale 4 krát vyšší než světové ceny. Významným zdrojem příjmů jsou i muslimské pouti do Mekky.

Vývoz tvoří 67 miliard, dovoz 30 miliard dolarů. Hlavními obchodními partnery jsou Spojené státy americké, Japonsko a Jižní Korea. [8]

4.5 Základní makroekonomické ukazatele

V následující tabulce vyčteme, že od r. 2005 se HDP Saúdské Arábie zvyšuje a v r. 2008 dosáhl svého maxima, v r. 2009 však došlo k poklesu v důsledku světové krize. Nejvyšší inflace nastala v r. 2008 a dosáhla hodnoty téměř 10 %. Míra nezaměstnanosti se za sledovaná období nesnížila pod 10 %, ale od r. 2004 došlo k mírnému snížení. Za r. 2009 nejsou žádné ověřené údaje a tudíž nevím, jaký vliv má světová krize na všechny ukazatele.

Ukazatel \ Rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007 ⁴	2008	2009
HDP v mld. USD	188,8	214,7	249	309,9	349,1	376,2	576,5	369,2
Přírůstek objemu HDP v %	0,1	7,2	5,2	6,1	3,2	3,4	4,5	0,2 -0,9
Podíl na tvorbě HDP v %								
- těžba a zpracování ropy a zemního plynu	37,5	41,5	45,6	52,4	54,8	55	59,7	
-ostatní odvětví	62,5	58,5	54,4	47,6	45,2	45	40,3	
Inflace (spotřebitelské ceny)	0,2	0,6	0,4	0,7	1,9	6,5	9,9	4,4 5,1
Míra růstu životních nákladů v % (r. 1999 = 100 %) ⁵	-0,4	0,5	0,2	0,7	1,8	2,2	9,9	
Míra nezaměstnanosti v % ⁶	11,9	12,5	14	13	13	12	11,8	

Tabulka č. 1 – Základní makroekonomické ukazatele Saúdské Arábie [17].

4.6 Místní zvyklosti důležité pro obchodní kontakty

Pro obchodní jednání je nejpodstatnější osobní kontakt mezi stranami. Bez vzájemného osobního kontaktu lze jen těžko očekávat získání důvěry, ale i významnějšího pokroku při jednání na straně saúdského partnera.

Dlouhé držení ruky hostitelem při vítání je výraz pohostinnosti. Může dojít i k tomu, že Vás saúdský partner provází společností a drží Vás za ruku – i to je výrazem přátelství

⁴ Podle ročenky Saudi Arabian Monetary Agency (SAMA).

⁵ Výrazný vliv na tento ukazatel má především růst cen potravin v posledním roce.

⁶ Oficiální údaje uvádějí položkově pouze částečně nezaměstnanost mužů, údaje se v různých pramenech liší, optimistické odhady se pohybují kolem 7 % mužů (ženy se obvykle jako nezaměstnané nenechávají evidovat). Některé nezávislé odhady hovoří i o 25% nezaměstnanosti. Nové věrohodné údaje nezávislých agentur od r. 2004 nejsou k dispozici.[17]

k Vám, aniž by v tom měly být hledány jakékoliv jiné úmysly. Vysloveným projevem přátelství je objetí a s krátkým dotekem oběma tvářemi (viz francouzský uvítací zvyk, zde však jedenkrát na levou tvář a jednou až vícekrát na tvář pravou). V arabských zemích je vzájemná vzdálenost komunikujících osob kratší než v Evropě.[11]

Formální anglický pozdrav „How are you“ je při komunikaci v anglickém jazyce naprosto běžný, ba dokonce nutný. I přesto, že jednání budou probíhat v angličtině, je zdvořilé pozdravit arabsky, tedy Salam Alejkum („mír s Tebou“), potažmo na takovýto pozdrav od partnera odpovědět Alejkum Salam. Méně formální rozloučení zní Másalama. Pokud saúdský partner neovládá angličtinu, což je spíše výjimkou, je obvykle schopen z řad vlastních zaměstnanců, podřízených či kolegů zajistit tlumočnicka z angličtiny do arabštiny a naopak.

Typické uvítací občerstvení je světlá trpká káva dolévaná do malého šálku, potom malý šálek s ouškem přeslazeného čaje a někdy také datle. Nejslušnější je si kávu nechat nalít, ale ne více než třikrát. Kávu vždy dolívá obsluha. Pokud další kávu již nechceme dolívat, krátce pokýváme šálkem v prstech ze strany na stranu. Šálek se drží pravou rukou.

Pravou rukou se zásadně konzumují jakékoliv nápoje či potraviny, levá ruka se zásadně nepoužívá. To je důležité brát na zřetel např. zejména při typické arabské večeři, kdy se hoduje na zemi rukama bez použití příborů.⁷

Při jednání se saúdským partnerem je zvykem nejprve zahájit rozhovor obecnými tématy, např. o klimatických podmínkách, o sportu, o významných událostech v zemi či světě, je však vhodné se zdržet jakýchkoliv kritických komentářů k odlišnostem způsobu života a myšlení v SAK, saúdský partner rovněž nebude kritizovat způsob života a myšlení v ČR. Obecně však lze konstatovat, že saúdský partner bude odmítat islamistický terorismus, resp. jakékoliv formy politicky zaměřeného terorismu. Je nutné si též uvědomit, že současná vládní garnitura proti islamistickému terorismu v SAK intenzivně bojuje. Je rovněž zdvořilé se optat na rodinu, pokud již partnera a jeho rodinné poměry známe.

Je nutné jednání směřovat do takových hodin, kdy neprobíhají motlitby. Saúdský partner uvítá, pokud sami berete na zřetel časy motliteb a požádáte o přerušení nedokončeného jednání, abyste umožnili saúdskému partnerovi odebrat se na motlitbu (cca 30 minut). Rovněž

⁷ Zde je na místě upozornit rovněž nutno předem dát pozor na dostatečnou hygienu nohou a kvalitní ponožky, neboť se obvykle stoluje ve stanu v sedě na zemi na kobercích zásadně se zutými botami.

není vhodné jednání protahovat nad obvyklou pracovní dobu. Na druhou stranu je saúdský partner namnoze ochoten jednat např. při večeři ve večerních hodinách, na evropské poměry dokonce někdy až neobvykle pozdních.

Je vhodné saúdského partnera, na němž nám záleží, obdarovat. Vhodným dárkem je především český křišťál, nepřijatelné jsou jakékoliv dárky s náznaky křesťanské či jiné než islámské náboženské symboliky apod. Evropská vážná hudba je dárkem pouze pro znalce, evropská melodika je výrazně odlišná od arabské a pro partnera nemusí být srozumitelná. Saúdský partner uvítá rovněž informace o ČR, je však třeba dávat pozor, aby případné informační materiály či publikace neobsahovaly nadměrné množství zobrazení náboženských křesťanských staveb a symbolů, nepřijatelné jsou publikace se zaměřením na židovskou symboliku či židovské památky v ČR.

Jak již bylo uvedeno výše, kromě svátků má sváteční atmosféru také celý místní devátý měsíc zvaný ramadán, kdy se pravověrní přes den postí (nejedí, nepijí, nekouří, což by v tomto období neměl na veřejnosti činit ani evropský návštěvník) a večer bohatě hodují, a první polovina místního dvanáctého měsíce, kdy se organizuje výroční pouť do Mekky zvaná hadždž, které se schopný muslim musí zúčastnit alespoň jednou za život. V době hadždže a ramadánu je lépe neorganizovat žádná obchodní jednání.

Při jednání o zastoupení firmy je nutné řádně zvážit, zda je saúdský partner skutečně schopen a ochoten se zastoupení plně věnovat. Na mnohé lze usoudit již z velikosti firmy, jejích možností pokrýt svou činností rozsáhlé saúdské území, počtu a kvality jejích zaměstnanců či umístění a vybavení sídla firmy. V případě udělení zastoupení je třeba saúdského partnera správně motivovat a být s ním v častém kontaktu, v osobním kontaktu pak rozhodně vícekrát do roka. [11]

Nejen veřejné, ale i mnohé soukromé prostory a akce bývají buď vyhrazeny pouze pro muže nebo rozděleny zvláště pro muže a zvláště pro ženy.

Ženy nesmějí řídit automobil.⁸ Na veřejnosti (a tedy i při jednáních) musí i cizinky nosit přes normální oblečení abáju (viz Příloha 1).⁹

⁸ O možnosti povolit ženám řízení automobilu se hovoří otevřeně v médiích i politických kruzích již několik let.

⁹ Občasná tolerance zvyku evropských žen nemít hlavu zakrytou šátkem například při nákupu ve velkých nákupních střediscích či dokonce na ulici může narazit na kontrolu mutawy, kdy je nutno si hlavu okamžitě

4.7 Islámské bankovníctví

Islámské banky jsou zajímavé zejména svými náboženskými a etickými zásadami. Každý čtvrtý obyvatel země je muslim. Islámský svět proto představuje obrovský potenciál a mnoho obchodních příležitostí pro celý svět. I v oblasti světového obchodu existuje relativně slabé povědomí o lidech a specifikách islámského světa. Nejproblematictější bývá snaha pracovat v islámských zemích v době měsíce ramadánu, kdy produktivita muslimů během pracovního dne bývá velmi nízká. Muslim zpravidla nikdy nedává přednost svému profesionálnímu zájmu na úkor rodiny. Tato skutečnost značně implikuje i korupční prostředí, které je v arabském prostředí poměrně silné. I islámský finanční systém vychází ze souboru pravidel upravujících ekonomické, sociální, politické a kulturní aspekty života islámské společnosti. Tento soubor – „Shariah“ – obsahuje výklad praktické aplikace Koránu v každodenním životě. [14]

4.7.1 Islámské bankovní instituce

Bankovní sektor je zpravidla označován za nejrozvinutější prvek islámského finančního systému. K největšímu rozmachu a zintenzivnění rozvoje arabských bankovních institucí došlo během 70. let minulého století, kdy nezastupitelnou roli sehrály vysoké přebytky platebních bilancí zemí exportujících ropu. Přímá souvislost se značným zvýšením cen ropy napomohla stejně radikálnímu rozvoji měnových a finančních trhů a vzniku „off-shore“ (výhodných) bankovních center.

V roce 1973 byla založena „Bahrain Monetary Agency“, čímž byl položen základ vzniku mezinárodního finančního centra a perspektivních obchodních příležitostí v této oblasti. Agentura mimo jiné vykonává dohled nad udělováním licencí, koordinuje činnost bank a dalších finančních institucí, implementuje mezinárodní účetní standardy a normy. Rozhodují-

zakrýt. Pokud je to možné, je zásadně mutawou upozorněn muž ženu doprovázející (měl by to být vždy blízký příbuzný či manžel a tomu je případně nutno přizpůsobit své vystupování). Dle místních zákonů by mutawa (viz Příloha č. 1) neměla zasahovat, pokud není v doprovodu policie a tudíž je v případě nepřítomnosti policisty teoreticky možné její připomínky ignorovat. V posledních letech docházelo k mnoha porušením těchto pravidel.. Mutawa je v posledních měsících nabádána vládou k větší toleranci k západním cizincům a ke slušnému vystupování. [11]

cí význam má nadále i „Islámská rozvojová banka“ (IDB). Svoji činnost zahájila v roce 1975 a v současné době zastřešuje celkem 51 členských států, které jsou zároveň členy „Organizace islámské konference“. [14]

4.7.2 Zásady islámských financí

Islám jako takový usiluje o vytvoření společnosti na „spravedlivém základě“, a proto by veškerý zisk, který jednotlivec získá, měl být úměrný úsilí vynaloženému na jeho získání. To je hlavní důvod, proč Islám striktně zakazuje i „ribá“ (viz Příloha 1). Podle Islámu půjčování peněz na úrok umožňuje věřiteli zvyšovat svůj kapitál bez vynaložení jakéhokoliv úsilí. Úrok je považován za jeden z nejvážnějších hříchů, je stejně špatný jako např. incest. Lidem, kteří se takového hříchu dopustí, hrozí peklo a jiné druhy krutých náboženských trestů. Ovšem Korán odmítá ztotožňovat zisk (např. z obchodu) s pojmem „ribá“.

Islámské finanční instituce operují často jako investiční společnosti, tzn., že vkladatelé mají právo na podíl na zisku dané banky. V tomto systému jsou vkladatelé finančních prostředků považováni za akcionáře banky. Na jejich vklady jim není zaručena fixní, předem dohodnutá úroková míra, ale každý vkladatel je oprávněn obdržet příslušný podíl na zisku banky, který odpovídá výši jeho vkladu. Jestliže je však banka ztrátová, musí vkladatel počítat s tím, že se stejným způsobem bude muset podílet i na ztrátě, a tedy jeho míra zisku může být i záporná. Takový bankovní systém je nazýván systémem „zisk-ztráta“ a je prezentován jako ekonomicky mnohem rovnější a spravedlivější než nám známé bankovní systémy založené na bázi úroku.

V zásadě lze říci, že vklady klientů islámských bank se soustřeďují na běžných účtech, jako vklady úsporové nebo jako vklady investiční. Vklady na běžných účtech nepřinášejí klientům banky žádné úroky. Banka může tyto prostředky použít na vlastní riziko, ovšem s povolením klienta. Úsporové vklady jsou vklady bez výpovědní lhůty. Banky je může použít opět jen na základě výhradního svolení klienta, který tak získává jistý výnos. Investiční vklady jsou termínované a banka má právo je používat několika způsoby. Nejběžnější praxí bývá vytvoření společného investičního fondu banky, který se používá při různých investičních aktivitách banky. Při úvěrování podnikatelských projektů banka získává spolu s dlužníkem

předem dohodnutý podíl na zisku projektu. Majitelé investičních vkladů mají právo na předem určený podíl na zisku banky získaného z používání investičního fondu.[14]

Zásady lze stručně shrnout takto:

- Jakýkoliv úrok, platba či jiné výhody předem sjednané za zapůjčené peníze jsou přísně zakázány – toto platí podle Koránu.
- Věřitel je povinen podílet se jak na zisku, tak na ztrátě plynoucí z financování podniku. Islám podporuje investice, které jsou pro rozvoj společnosti prospěšné.
- Vydělávat peníze pouze penězi není přijatelné – peníze vnímá pouze jako prostředek směny a nástroj oceňování věcí.
- Je zakázán „gharar“ (viz Příloha 1) – žádná prováděná transakce by neměla být riziková ani nejistá či spekulativní.
- Investice musí podporovat aktivity a projekty, které nejsou v rozporu s Islámem - islámská banka by např. nikdy nefinancovala obchod s alkoholem nebo vepřovým masem, neinvestovala by do stavby kasina a ostatním bankovním subjektům by nepůjčila finanční prostředky na úrok.

4.7.3 Metody bankovních úvěrových operací

Mezi základní metody bankovních úvěrových operací, které islámské banky v praxi používají patří zejména: Mudaraba, Musharaka, Murabaha, Irajá Wa Itkina, Muqarada a Salam.

Mudaraba (tiché společenství) – poskytování volných finančních prostředků bankovních fondů ve formě půjček podnikatelům, kteří je dále investují do produktivní sféry. Místo úroku je bance vyplácena určitá, předem stanovená míra na dosaženém podnikatelském zisku. Finanční ztrátu nese výlučně věřitel, tzn. banka.

Musharaka (účastnictví, podílnictví) – forma přímého partnerství, vystupuje zde více partnerů, kteří do společného podniku vkládají své finanční prostředky ve stejném poměru. Stejným podílem se pak dělí o případné zisky či ztráty. Může se podílet veřejnost, obchodní banky, dokonce i ústřední banka a stát. Tímto způsobem si můžou firmy zvýšit svůj kapitál pro další investice. Její cena, uvažovaná zisková míra, by byla ovlivňována výlučně trhem.

Murabaha (prodej se ziskem) – nejčastěji používají firmy, které potřebují finanční prostředky na nákup strojů, technologie či jiného zařízení. Islámská banka sama nakoupí příslušné zařízení a prodá ho firmě o něco draž. Připočítaná marže je vlastně formou úroku za zapůjčení finančních prostředků, ale pro islámské banky jsou to dvě naprosto rozdílné formy úvěrování.

Iraja Wa Irkina – obdoba našeho leasingu či kombinace koupě a pronájmu. Použití objektu leasingu je striktní, nesmí být v rozporu s islámskými pravidly a právním systémem.

Muquarada – umožňuje bance s islámskými pravidly provozovat činnost blízkou nám známému vydávání obligací, jako způsobu financování investičně náročných projektů. Investoři mají možnost podílet se na zisku, kterého financovaný projekt dosáhne, ale existuje i riziko velmi nízkých zisků či možnost ztrát. Ti, kteří investovali, zastávají roli akcionářů, ale nemají právo hlasovat, ani nemají žádné slovo při řízení projektu.

Salam – kupující zaplatí předem za určité zboží přesně definované kvality a kvantity. Tento způsob financování je podobný futures či forwardům. Nejčastěji je využíván pro sezónní zemědělské nákupy. Také je aplikován v případech, kdy prodejce potřebuje finanční prostředky ještě před dodáním zboží a pro kupujícího je vhodné se zajistit proti nestabilnímu vývoji kurzu.

U drobných podnikatelů nebo v případě půjček určených k osobní spotřebě se často vyskytuje i *institut dobročinné půjčky* („*Guard hasan*“). V podstatě se jedná o půjčku na překlenutí krátkodobé finanční nouze. Iránské banky jsou dokonce povinné odkládat část svých finančních zdrojů na půjčky tohoto charakteru. Příjemci těchto půjček neplatí bance žádné poplatky a splatnost půjčky se stanovuje na základě ohodnocení reálných možností dlužníka.

Téměř každá islámská banka zřizuje výbor náboženských poradců, jejichž názor je rozhodující při zavádění nových bankovních instrumentů. Jejich úkolem je provádět „náboženský audit“ všech bankovních účtů. Poradci musí zkontrolovat, zda žádné peníze, uložené na účtu islámské banky, nebyly použity na účely, které jsou v rozporu s Islámem – např. nákup alkoholu, hru v kasinu aj.[14]

5 Závěr

Na základě uvedených historických skutečností lze na závěr vyslovit tvrzení, že jakékoli lidské společenství může dobře prosperovat pouze při dodržování základních zákonů ekonomiky, náboženství a morálky. Lze říci, že islámské náboženství prosazuje především morální náhledy na řešení ekonomických problémů společnosti.

V průběhu historie a nejvíce pak politické události posledních let zkreslily pohled na Muslimy (nejvíce září 2001 – teroristický útok na Spojené státy americké), ale i pohled Muslimů na Západ (např. podpora Izraele proti muslimské Palestině či vtrhnutí ozbrojených sil Spojených států amerických do Iráku, bombardování Afghánistánu). Všechny tyto negativní zkušenosti však brání v bližším poznání Muslimů a zjištění, že Islám je ve své podstatě mírumilovné náboženství.

V „ženské“ otázce, ve které se řeší práva muslimských žen, kterou jsou brány jako „majetek“ muže a zdánlivě bez práv, vychází najevo, že muslimská žena má více práv než moderní žena. Muslimskou ženu finančně zajišťuje manžel (otec, bratr), pokud nemá příbuzné, stará se o ni stát. Může získat podporu nebo ji seženou práci, aby si mohla zajistit živobytí a všechny peníze, které si vydělá, budou její. Všechna práva ji dává Korán, ten ji však ukládá i povinnosti, jako například být věrná svému muži a nosit závoj. Pokud je nedodrží, je přísně potrestána (v případě nevěry ukamenováním). Oproti ní není moderní žena vázána na manžela, avšak finančně se musí zajistit sama. Své postavení si musí vybojovat silou. Má sice právo volného pohybu, práce a výdělků, ale práce jde na vrub její rodiny, což by žádný Muslim nedopustil.

Podle Institucionální ekonomie je Islám neformální instituce, která ovlivňuje ekonomiku i politiku společnosti. Islám má své zvyky, tradice, ale i tabu a normy chování, tzv. „kulturu“ společnosti. Všechna tato pravidla jsou popsána v Koránu, svaté knihy popisující život Mohameda a pravidla, kterými se řídil.

Islám však neovlivňuje je stát, ve kterém je hlavním náboženstvím, ale například díky zásobám ropy ovlivňuje i zbytek světa. Ropný průmysl tvoří přes třetinu hrubého domácího

produktu Saúdské Arábie, tři čtvrtiny státních příjmů a 90 % vývozu. Významným zdrojem příjmů jsou však také muslimské pouti do Mekky, kterou musí vykonat každý Muslim.

Největší vliv Islámu je patrný v bankovníctví. Islám usiluje o vytvoření společnosti na „spravedlivém základě“, a proto by veškerý zisk jednotlivce měl být úměrný úsilí vynaloženému na jeho získání a proto Islám striktně zakazuje lichvu a přijímání úroků. Úrok je považován za jeden z nejvážnějších hříchů, proto je v islámském bankovníctví vkladatel považován za akcionáře banky. Ten má právo na příslušný podíl na zisku (podle vložených prostředků), ale také v případě ztráty banky i povinnost podílet se na této ztrátě. Žádná z prováděných transakcí by však neměla být riziková či spekulativní. Islám podporuje investice, které jsou pro rozvoj společnosti prospěšné. Investice musí podporovat aktivity a projekty, které nejsou v rozporu s Islámem – banka by např. nikdy nefinancovala obchod s alkoholem nebo vepřovým masem atd. Všechny investice a bankovní účty jsou kontrolovány výborem náboženských poradců.

Závěrem lze říci, že Islám upravuje ekonomické, sociální, politické a kulturní aspekty života islámské společnosti.

6 Seznam použité literatury

- [1] ČERBA, Otakar. *Databázové systémy GIS* [online]. Plzeň : Západočeská univerzita v Plzni, 2003 [cit. 2010-04-12]. Geografie náboženství - Islám. Dostupné z WWW: <<http://www.gis.zcu.cz/studium/dbg2/Materialy/html/ch10s04.html>>.
- [2] *Cejsk* [online]. 2007 [cit. 2010-04-12]. Stručné dějiny Islámu. Dostupné z WWW: <<http://cejsk.signal.cz/0710/strucne-dejiny-islam>>
- [3] *IEncyklopedie.cz* [online]. 2007 [cit. 2010-04-12]. Islám. Dostupné z WWW: <<http://www.iencyklopedie.cz/islam/>>.
- [4] LUNDE, Paul. *Islám*. Vyd.1. Praha : Knižní klub, 2004. 192 s. ISBN 80-242-1093-2.
- [5] *Pravda o Islámu* [online]. 2007 [cit. 2010-04-12]. Ženské práva v Arabskom svete. Dostupné z WWW: <<http://pravdaoislam.cz/index.php/2007/04/15/zenske-prava-v-arabskom-svete/>>.
- [6] ABDALATI, Hammudah. *Zaostřeno na Islám* [online]. Praha : Ústředí muslimských obcí, 1992 [cit. 2010-04-12]. Postavení ženy v Islámu, s. . Dostupné z WWW: <<http://www.islamcz.cz/sites/default/files/stahovani/zni.pdf>>.
- [7] OSTŘANSKÝ, Bronislav. *Malá encyklopedie Islámu a muslimské společnosti*. Vyd. 1. Praha : Libri, 2009. 256 s. ISBN 978-80-7277-404-3.
- [8] BOUČEK, Jaroslav. *Saúdská Arábie : Stručná historie států*. Vyd. 1. Praha : Libri, 2005. 136 s. ISBN 80-7277-218-X.
- [9] *Major Religions of the World* [online]. 2007 [cit. 2010-04-12]. Ranked by Number of Adherents. Dostupné z WWW: <http://www.adherents.com/Religions_By_Adherents.html>.
- [10] *Religions of the world* [online]. 2009 [cit. 2010-04-12]. Numbers of adherents; names of houses of worship; names of leaders; rates of growth... Dostupné z WWW: <<http://www.religioustolerance.org/worldrel.htm>>.
- [11] *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. 2009 [cit. 2010-04-12]. Saúdská Arábie - Základní informace o teritoriu. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/saudska_arabie/>.
- [12] *Central intelligence agency* [online]. 2010 [cit. 2010-04-12]. The World Factbook – Flags. Dostupné z WWW: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/flagsoftheworld.html>>.
- [13] *Central intelligence agency* [online]. 2010 [cit. 2010-04-12]. The World Factbook – Map. Dostupné z WWW: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/maps/maptemplate_sa.html>.

- [14] JOLANA, Volejníková; ROMANA, Provazníková. Etická východiska islámského bankovníctví. *E + M*. 2002, 3, s. 16-19.
- [15] HOLMAN, Robert, et al. *Dějiny ekonomického myšlení*. Vyd. 1. Praha : C. H. Beck, 1999. Institutionalismus a nová institucionální ekonomie, s. 321-346. ISBN 80-7179-238-1.
- [16] VOLEJNÍKOVÁ, Jolana. *Vývoj ekonomických teorií II. díl*. Vyd. 1. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2005. 111 s. ISBN 80-7194-760-1.
- [17] *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. 2009 [cit. 2010-04-12]. Saúdská Arábie – Ekonomická charakteristika země. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/blizky_vychod/saudska_arabie/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html>.

Přílohy

SEZNAM PŘÍLOH:

Příloha č. 1 – Slovník

Příloha č. 2 – Hlavní náboženství světa

Příloha č. 3 – Graf procentuálního zastoupení nejsilnějších náboženství v roce 2000

Příloha č. 4 – Graf procentuálního zastoupení nejsilnějších náboženství v roce 2005

Příloha č. 5 – Mapa náboženství v Evropě

Příloha č. 6 – Světová mapa náboženství

Příloha č. 7 – Vlajka Saúdské Arábie

Příloha č. 7 – Mapa Saúdské Arábie

Příloha č. 1 - Slovník

Džihád – významný koncept islámského myšlení, který může značit jak vnitřní boj za vlastní sebezdokonalení, tak misijní úsilí, ale též „svatou válku“.

Hadíth – záznam o výroku, činu či postoji proroka Mohameda nebo jeho druhů.

Hadíth al-qudsí – výrok Boží, který pronesl Mohamed, avšak nebyl zahrnut do Koránu.

Hadždž – velká pouť do Mekky; povinnost muslimů a součást tzv. pěti pilířů Islámu.

Mudžáhid – ten, kdo se věnuje džihádu (mj. bojovník „svaté války“)

Ulámá – obecné označení učenců (zejména těch náboženských) tvořících jistou islámskou obdobu duchovenstva.

Abája – základ místního kroje, tenký černý plášť od krku až po kotníky a k tomu musí mít vlasy zakryté černým šátkem

Mutawa – náboženská policie

ARAMCO- [Anglicky Arabian-American Oil Company] – americký monopol těžící ropu v Saúdské Arábii; založen roku 1933 se sídlem v New Yorku; do roku 1976 získala Saúdská Arábie rozhodující podíl (60 %) akcií s možností kontroly činnosti ARAMCO; v roce byla 1980 znárodněna

Ribá – lichva, tj. placení a přijímání úroků

Gharar – nejistota, risk či spekulace

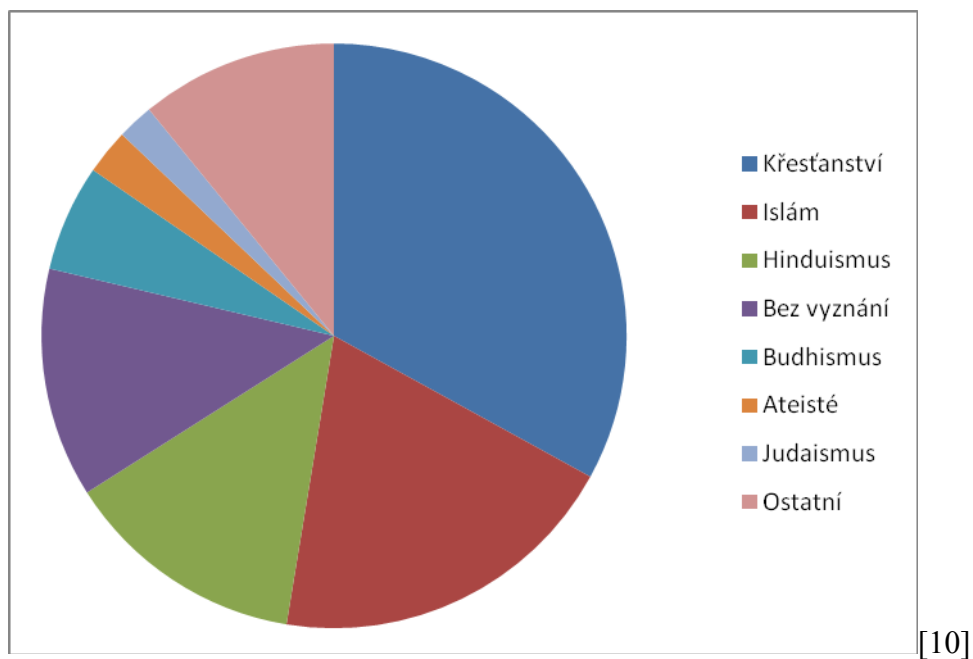
Příloha č. 2 - Hlavní náboženství světa

- řazení podle počtu věřících v roce 2005 [9]

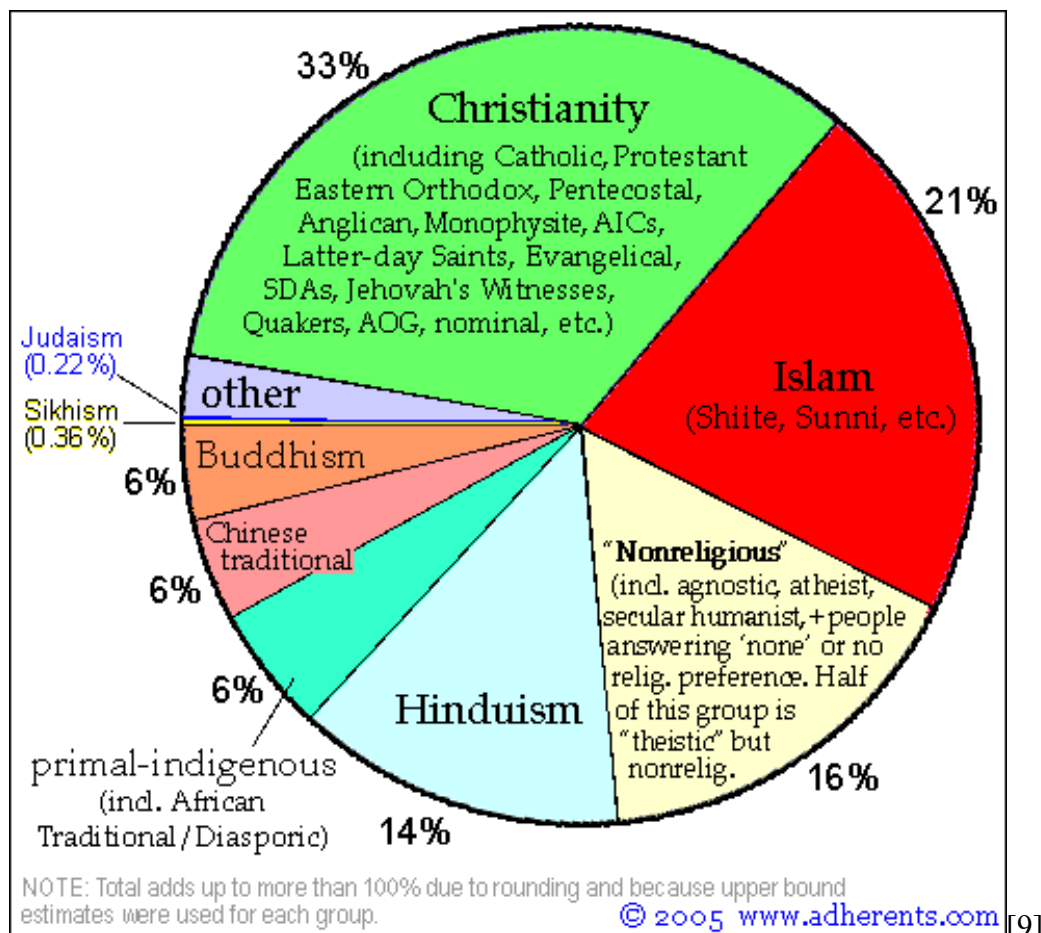
1. Křesťanství: 2,1 miliardy
2. Islám: 1,5 miliardy
3. Světské / nenáboženský / agnostik / ateista: 1,1 miliardy
4. Hinduismus: 900 milionů
5. Čínské tradiční náboženství: 394 milionů
6. Buddhismus: 376 milionů
7. Primal-domorodé: 300 milionů
8. Tradiční africké & diaspoře: 100 milionů
9. Sikhism: 23 milionů
10. Čučche: 19 milionů
11. Spiritismu: 15 milionů
12. Judaismus: 14 milionů
13. Baha'í: 7 milionů
14. Jainism: 4,2 milionu
15. Šintoismus: 4 miliony
16. Cao Dai: 4 miliony
17. Zoroastrianism: 2,6 milionu
18. Tenrikyo: 2 miliony
19. Neo-pohanství: 1 milion
20. Unitarian-Universalism: 800 tisíc
21. Rastafarianism: 600 tisíc
22. Scientologie: 500 tisíc

Příloha č. 3 - Graf procentuálního zastoupení nejsilnějších náboženství v roce 2000

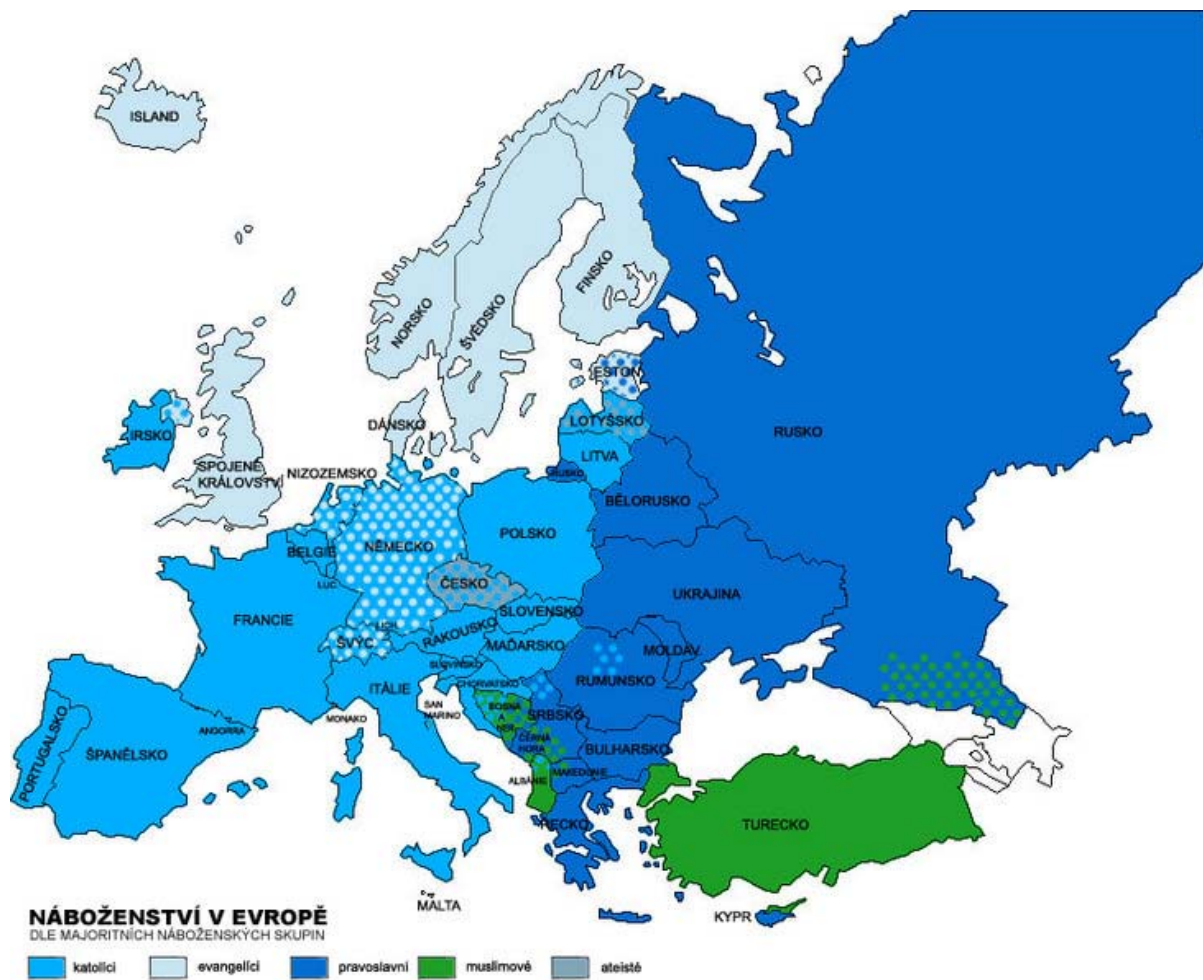
Náboženství	%
Křesťanství	33
Islám	19,6
Hinduismus	13,4
Bez vyznání	12,7
Budhismus	5,9
Ateisté	2,5
Judaismus	2
Ostatní	10,9

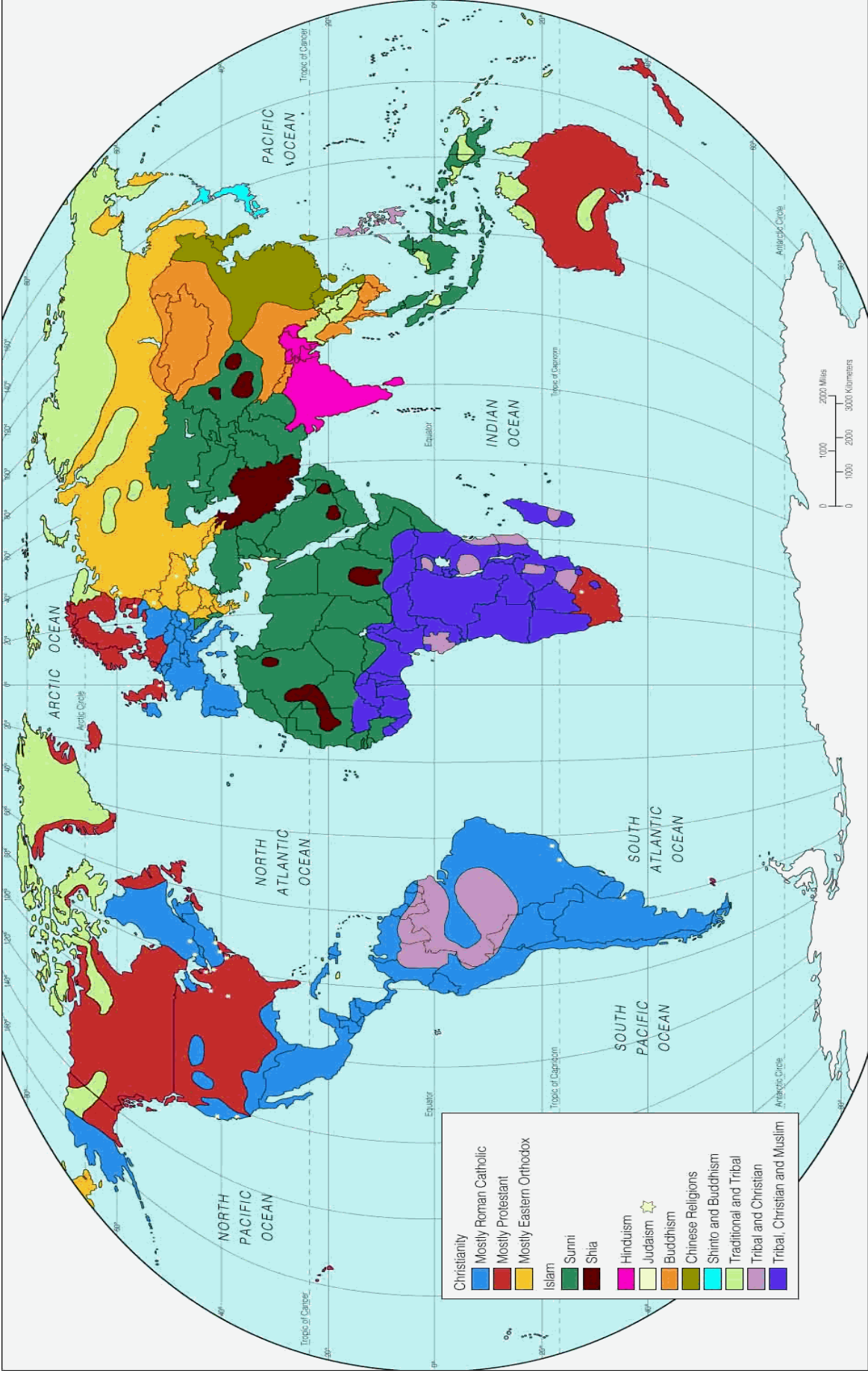


Příloha č. 4 - Graf procentuálního zastoupení nejsilnějších náboženství v roce 2005



Příloha č. 5 – Mapa náboženství v Evropě





اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ



Příloha č. 8 – Mapa Saúdské Arábie

